

4 EYLÜL AKADEMİ DERGİSİ

Cilt :2, Sayı :1 Yıl :2025

E-ISSN: 3023-8277

İmtiyaz Sahibi

Dr. Öğr. Üyesi Burhan ERDOĞAN

İletişim

4 Eylül Akademi Dergisi

4eylulakademidergisi@gmail.com

<https://4eylulakademidergisi.com/>

Yayıncı

Dr. Öğr. Üyesi BURHAN ERDOĞAN

Baş Editör

Dr. Öğr. Üyesi BURHAN ERDOĞAN

Editörler Kurulu

Dr. Öğr. Üyesi Burhan ERDOĞAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi – burhanerdogan@cumhuriyet.edu.tr

Prof. Dr. Mesut DOĞAN

Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi - mesutdogan07@gmail.com

Prof. Dr. Selahattin KOÇ

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi – skoc@cumhuriyet.edu.tr

Doç. Dr. Uğur BELLİKLİ

Giresun Üniversitesi – ugur.bellikli@giresun.edu.tr

Doç. Dr. Veysel YILMAZ

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi - veysel.yilmaz@gop.edu.tr

Doç. Dr. Zekai ŞENOL

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi – zsenol@cumhuriyet.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Arif ÇİLEK

Giresun Üniversitesi – arif.cilek@giresun.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Ebuzer ARSLAN – ebuzerarslan@cumhuriyet.edu.tr

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞEYRANLIOĞLU

Giresun Üniversitesi – onur.seyranlioglu@cumhuriyet.edu.tr

Doç. Dr. Ömer Faruk TAN

Marmara Üniversitesi - omer.tan@marmara.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Sabri ŞİRİN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi - sabri.sirin@erzincan.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Uğur BELLİKLİ

Giresun Üniversitesi – ugur.bellikli@giresun.edu.tr

Dr. Murat KATI

Dicle Kalkınma Ajansı - murat.kati@dika.org.tr

Uzm. Elif Sema ÖZDİL

Atılım Üniversitesi – ozdilelifsema@gmail.com

Derginin Tarandığı İndeksler

4 Eylül Akademi Dergisi, başta işletme ve iktisat olmak üzere sosyal bilimler alanında hazırlanmış teorik ve uygulamalı bilimsel/özgün makaleleri kabul etmektedir. Dergimiz ulusal ve uluslararası akademik çalışmaları yayınlayan bilimsel ve hakemli bir dergidir. Yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Yılda en az iki kez (Mayıs ve Ekim) yayınlanan dergimizin tüm süreçleri “<https://4eylulakademidergisi.com/index.jsp>.” üzerinden yürütülmektedir. Yazarlardan çalışmalarının yayınlanması için herhangi bir ücret talep edilmemektedir. Ayrıca yazarlara ve hakemlere de herhangi bir ücret ödenmemektedir. Yayınlanan yazıların idari, hukuki, etik vb. sorumlulukları yazar(lar)a aittir. Tüm çalışmalar “Turnitin” intihal programı ile ön kontrol işlemine tabi tutulur. Dergimizin değerlendirme sürecinde kör hakem sistemi (en az iki) uygulanmaktadır.

Yayın Etiđi

- Dergi, her türlü intihal veya etik olmayan telif hakkı eylemine karşıdır. Yazarlar, Yayın Etiđi Komitesi (COPE) tarafından belirlenen yayın etiği ile ilgili yüksek standartlara uymalıdır.
- Verilerin tahrif edilmesi veya uydurulması, yazarların kendi çalışmalarının uygun şekilde atıfta bulunulmadan mükerrer yayınlanması da dahil olmak üzere intihal ve çalışmanın kötüye kullanılması kabul edilemez uygulamalardır. Her türlü etik suiistimal vakası çok ciddiye alınır ve COPE yönergelerine uygun olarak ele alınacaktır.
- Makalede adı geçen tüm yazarlar deneysel tasarıma, uygulamanın gerçekleştirilmesine veya verilerin analizi ve yorumlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunmuş olmalıdır. Tüm yazarlar taslak ve herhangi bir revizyon aşamasında makalenin yazımına katılmış ve son versiyonu okuyup onaylamış olmalıdır. Makalenin yazımına önemli katkılarda bulunan herkes yazar olarak listelenmelidir (örneğin, “hayalet yazarlık” Dergi tarafından yasaklanmıştır). Makalenin oluşturulmasında içeriğe entelektüel katkıda bulunmayan kişiler yazar(lar) olarak belirtilmemelidir.
- Değerlendirme süreci çerçevesinde makalelerin ham verileri yazar(lar)dan talep edilebilir. Böyle bir durumda yazarlar, beklenen veri ve bilgileri yayın kurulu ve bilimsel komiteye sunmaya hazır olmalıdır.
- Makalenizi dergiye göndererek, bunun orijinal bir makale olduğu ve yayınlanmamış bir çalışma olduğu ve başka bir yerde değerlendirilmediği anlaşılmaktadır.
- Yazarın kendi çalışmasının kısmen veya tamamen kaynak gösterilmeden mükerrer yayınlanması da dahil olmak üzere intihal, dergi tarafından hoş görülmemektedir. Dergiye gönderilen makaleler, intihal önleme yazılımı kullanılarak özgünlük açısından kontrol edilir.

- Yazılarını 4 Eylül Akademi Dergisi'ne gönderen tüm yazarlardan etik referans standartlarına uymaları beklenir. Makalede kullanılan kaynaklara uygun olarak referans vermek yazar(lar)ın sorumluluğundadır.

İÇİNDEKİLER

MAKALE

SAYFA NO

Sevgi SÜMERLİ SARIGÜL & Nagihan KANTARCI

Long-Term Transformation Brought by Artificial Intelligence in the Field of Accounting 1-11

Aykut GÖKTEKİN

**Yayınlan(a)mayan Temsil: Disney+'ın Atatürk Dizisi Kararı Üzerinden Dijital Platformların
Kültürel İçerik Politikaları** 12-21

Elif Sema ERDOĞAN

**Financial Performance Analysis of Deposit Banks in Türkiye Using the SV-TOPSIS Approach
(2013–2023)** 22-34

Mesut DOĞAN

Sağlıkta Bütçe Bilincinin Evrimi: Mevcut Bulgular, Eksiklikler ve Politika Önerileri 35-47

DERLEME MAKALESİ

Long-Term Transformation Brought by Artificial Intelligence in the Field of Accounting

Yapay Zekânın Muhasebe Alanında Getirdiği Uzun Vadeli Dönüşüm

Sevgi SÜMERLİ SARIGÜL¹
Nagihan KANTARCI²

Abstract

The purpose of this article is to examine in depth the impact of artificial intelligence (AI) on the accounting sector. In particular, it focuses on how AI is transforming accounting processes, how it affects the work of accounting professionals, and the challenges this technology faces. By investigating the current applications of AI in accounting practices, the study aims to provide a perspective on the latest innovations and developments in this field. The article emphasizes the potential of AI to create more efficient, accurate, and effective processes within the accounting domain. However, it also discusses the possible negative implications of AI on the accounting profession. For instance, issues such as data security, ethical concerns, and the impact on the workforce are addressed. Furthermore, this study offers insights into how the development of AI in the accounting sector may evolve in the future and how accounting professionals should adapt to this transformation. Lastly, while examining technological advancements of AI in the accounting field, the scope of the article also considers practical challenges and opportunities. In this context, along with theoretical discussions, real-world implementation examples and future areas of development are also taken into account.

Keywords: Artificial Intelligence, Accounting, Error Detection

Öz

Bu makalenin amacı, yapay zekânın (YZ) muhasebe sektörü üzerindeki etkisini derinlemesine incelemektir. Özellikle, YZ'nin muhasebe süreçlerini nasıl dönüştürdüğüne, muhasebe profesyonellerinin çalışmalarını nasıl etkilediğine ve bu teknolojinin karşılaştığı zorluklara odaklanılmaktadır. Makale, YZ'nin mevcut muhasebe uygulamalarındaki kullanımını araştırarak bu alandaki en son yenilikler ve gelişmeler hakkında bir bakış açısı sunmayı hedeflemektedir. Makale, YZ'nin muhasebe alanında daha verimli, daha doğru ve daha etkili süreçler yaratma potansiyelini vurgulamaktadır. Ancak, aynı zamanda YZ'nin muhasebe mesleği üzerindeki olası olumsuz etkileri de tartışılmaktadır. Örneğin, veri güvenliği, etik kaygılar ve iş gücü üzerindeki etkiler gibi konular ele alınmaktadır. Ayrıca, bu çalışma, muhasebe sektöründeki YZ gelişiminin gelecekte nasıl şekillenebileceğine ve muhasebe profesyonellerinin bu dönüşüme nasıl uyum sağlaması gerektiğine dair öngörüler de sunmaktadır. Son

¹ Assoc. Prof., Kayseri University, Vocational School of Social Sciences, Department of Marketing and International Trade, Kayseri, Türkiye. E-mail: ssumerli@kayseri.edu.tr

² Lecturer Dr., Kayseri University, Vocational School of Social Sciences, Department of Management and Organization, Kayseri, Türkiye, nkantarci@kayseri.edu.tr

olarak, YZ'nin muhasebe alanındaki teknolojik ilerlemeleri incelenirken, makalenin kapsamı aynı zamanda pratik zorluklar ve fırsatları da dikkate almaktadır. Bu bağlamda, teorik tartışmaların yanı sıra gerçek dünya uygulama örnekleri ve gelecekteki gelişim alanları da ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Yapay Zekâ, Muhasebe, Hata Tespiti*

1. INTRODUCTION

Artificial Intelligence (AI) has emerged in recent years as a technological innovation that has brought about revolutionary changes in numerous sectors. AI refers to computer systems capable of mimicking human-like thinking and learning processes (Russell & Norvig, 2020). The accounting sector has also been significantly influenced by this technology and has begun to utilize AI capabilities to perform traditional accounting tasks more efficiently, accurately, and in a timely manner. Particularly, AI techniques such as big data analytics, machine learning, and natural language processing have enabled the automation of accounting processes, the reduction of error rates, and the enhancement of more effective decision-making mechanisms (Cai et al., 2019).

Accounting typically involves the systematic processing, reporting, and analysis of data. The integration of AI into these processes enables not only the automation of basic tasks such as data entry and transaction monitoring, but also the execution of more complex financial analyses (Hogan et al., 2020). In this context, the role of AI in accounting is not merely a technological innovation, but also a transformative force that reshapes the workflows of professional accountants.

The impact of AI on accounting practices has emerged as a culmination of a long-standing process that began with the digitization of manually performed tasks. Automation allows accounting data to be processed more quickly and accurately. For example, AI can analyze a company's revenue and expenditure data, automatically generate financial reports, detect errors, and carry out auditing functions to ensure compliance with regulatory standards (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Furthermore, AI-powered software provides accountants with powerful tools for data analysis and enables them to make forward-looking forecasts.

With the digitalization of accounting processes, AI-based machine learning algorithms can be trained on historical data to predict future financial trends (Chien & Chen, 2018). This plays a crucial role in business decision-making, as business executives and financial analysts can make more informed and effective strategic decisions based on the insights provided by AI. Additionally, the potential of AI to enhance the human elements involved in accounting processes helps reduce error margins and improves overall process efficiency (Otero and Hylton, 2024).

2. ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGY AND KEY CONCEPTS

In recent years, Artificial Intelligence (AI) has emerged as one of the most transformative technologies across a wide range of industries, with its influence being particularly significant in fields such as accounting, healthcare, and finance. As businesses continue to integrate AI into their operations, it is crucial to understand the fundamentals of this technology and the core concepts that underpin its functioning. This section aims to provide a comprehensive overview of the foundational principles of AI, including a clear definition of the technology, the various categories of AI, and the key concepts necessary for understanding how AI operates and evolves in real-world applications.

2.1. What is Artificial Intelligence?

AI can be defined as the ability of machines or computer systems to perform tasks that typically require human intelligence. These tasks include cognitive functions such as thinking, learning, reasoning, problem-solving, perception, and language comprehension. AI systems leverage algorithms and models to process and analyze data, allowing them to recognize patterns and make informed decisions based on the insights derived from the data (Russell & Norvig, 2020). The core principles of AI are grounded in computer science, neuroscience, and mathematics, which collectively shape the technology's ability to

simulate human-like intelligence.

A widely accepted definition of AI, as provided by PwC (2017), describes it as computer systems that are capable of perceiving their environment, thinking, learning, and acting in response to the information they perceive, as well as the specific objectives they are designed to achieve. AI can be classified into three primary types:

(1) **Assisted Intelligence** – AI systems designed to enhance human capabilities, enabling employees to perform tasks more efficiently and effectively. These systems support decision-making processes by providing insights, recommendations, or automated solutions.

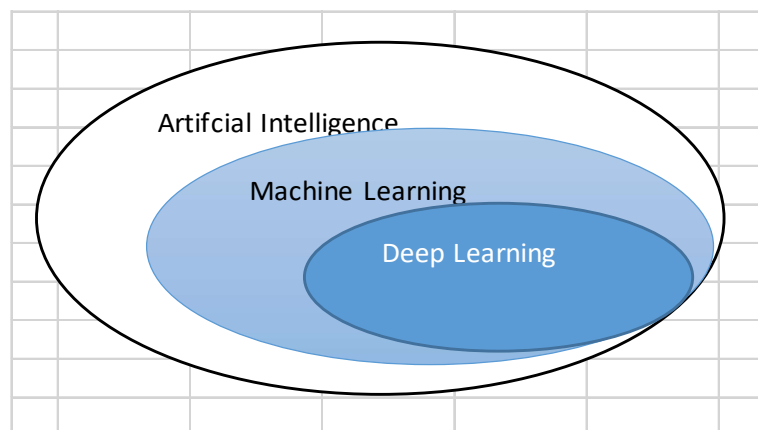
(2) **Augmented Intelligence** – AI systems that actively collaborate with humans by enhancing their decision-making abilities. These systems continuously learn from interactions with both individuals and the environment, offering more informed and adaptive solutions over time.

(3) **Autonomous Intelligence** – AI systems that possess the ability to operate independently, adapting to various situations without the need for human intervention. These systems can make decisions and take actions autonomously based on pre-set goals and real-time data.

2.2. Key Concepts

AI comprises several subfields, each involving different algorithms and approaches designed to serve distinct functions. Some of the key areas include: (Here you may list the key subfields if they are included in your original content.) The relationship between various AI subfields and AI as a whole is illustrated in **Figure 2.1** (Dickey et al., 2019).

Figure 2.1. The Relationship Between Artificial Intelligence and Machine Learning

Source: Dickey et al. (2019)

As illustrated in Figure 2.1, AI, machine learning, and deep learning share a hierarchical relationship. All deep learning is a subset of machine learning, and all machine learning is a subset of AI; however, the reverse is not true. AI represents the broadest umbrella (Vetter, 2018).

- **Machine Learning (ML):** Machine learning allows computers to perform specific tasks by learning from data rather than being explicitly programmed. This approach enables systems to identify patterns within large datasets, facilitating accurate predictions and informed decisions (Goodfellow et al., 2016).
- **Deep Learning (DL):** Deep learning is a subfield of machine learning that uses multi-layered artificial neural networks to extract more complex features from data. It is a particularly powerful tool when working with large volumes of data (LeCun et al., 2015). Deep learning

has achieved significant advancements, especially in the analysis of visual and auditory data.

- **Natural Language Processing (NLP):** NLP is a technique used to enable machines to understand and process human language. It is crucial for analyzing text and speech data, extracting meaning, and enabling interaction in natural human language (Manning & Schütze, 1999). NLP is widely applied in chatbots, automated translation, and voice command systems.

2.3. The Evolution of Artificial Intelligence and Its Role in Accounting

The evolution of AI has progressed rapidly in parallel with advancements in computer science. Initially, AI was limited to performing simple computational and operational tasks. However, over time—particularly with developments in machine learning and deep learning—AI's capabilities have expanded significantly (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Today, AI systems are able to analyze complex datasets, make predictions, and even perform human-like decision-making.

The accounting sector is among the fields that have benefited substantially from the development of AI. Traditional accounting processes involve processing and reporting large volumes of data, tasks that AI can now perform more quickly and accurately. Particularly in financial analysis and auditing, AI algorithms can learn from historical data to predict future trends and minimize human error. Moreover, the automation capabilities offered by AI simplify the execution of routine tasks for accountants, leading to both time and cost savings (Sutton et al., 2021).

3. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ACCOUNTING APPLICATIONS

The integration of AI into accounting practices represents a significant paradigm shift within the profession. AI technologies, with their capacity for rapid data processing, pattern recognition, and predictive analytics, have transcended traditional manual accounting tasks and introduced a new era characterized by automation, precision, and strategic insight. This section systematically examines the current applications of AI within the accounting field, highlighting how AI-driven systems are transforming processes such as auditing, financial reporting, fraud detection, and advisory services. Moreover, the evolving dynamics between AI capabilities and professional accounting roles are analyzed, offering a critical perspective on the opportunities and challenges that this technological advancement presents for the future of the discipline.

3.1. The Role of AI in Accounting

AI is transforming accounting practices in a revolutionary manner. Initially, AI's use in accounting was limited to data entry and simple calculations. However, as the technology has advanced, more sophisticated systems capable of executing complex tasks have emerged in the accounting sector. AI is now integrated into accounting software to accelerate auditing processes, analyze financial reports, and generate financial forecasts.

For example, AI-powered software can analyze financial data to reduce error rates and speed up financial reporting processes. Furthermore, AI is increasingly being used in tax calculations, income-expense analyses, and financial modeling (Chien & Chen, 2018). AI-based systems provide accountants with the opportunity to delegate time-consuming manual tasks while enabling faster and more accurate analysis of complex datasets.

3.2. Practical Applications of AI in Accounting

When examining the practical applications of AI in accounting, four main areas stand out:

- **Automated Accounting Tasks:** AI automates routine accounting duties such as data entry, invoice processing, and inventory tracking, allowing accountants to focus on more strategic

functions (Brynjolfsson & McAfee, 2014). This results in time savings and increased workforce productivity.

- **Financial Forecasting and Analysis:** AI can forecast financial trends based on historical data and provide managers with valuable insights for strategic decision-making (Cai et al., 2019). For instance, machine learning algorithms used to predict a company's future revenues enable more accurate budgeting and planning.
- **Auditing and Internal Control:** AI-powered auditing software enhances the efficiency of audit processes by quickly analyzing financial data and detecting potential errors or fraud. Traditional auditing often involves time-consuming manual checks, but AI can rapidly process large datasets, identifying anomalies that may be missed by human auditors. This speeds up the auditing process, reduces the risk of human error, and allows auditors to focus on more complex tasks. Furthermore, AI improves internal controls by enabling continuous monitoring of transactions, flagging suspicious activities in real-time, and suggesting improvements to existing control systems. Overall, AI contributes to more accurate financial reporting and stronger internal control environments (Zygoulis, 2024).
- **NLP-Based Reporting:** Natural Language Processing (NLP) plays a significant role in financial reporting. AI-based reporting tools assist accountants in extracting meaningful information from large datasets and enable the automated generation of reports (Manning & Schütze, 1999).

4. ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND ACCOUNTING APPLICATIONS: THE ROLE OF PROFESSIONALS AND AUTOMATION OF ROUTINE TASKS

The advancement of AI technologies has significantly altered the professional landscape of accounting by automating routine and repetitive tasks. As AI systems increasingly take over activities such as data entry, report generation, and basic financial analysis, the role of accounting professionals is undergoing a fundamental transformation. This section examines the interplay between automation and human expertise in accounting practices. It discusses how AI-driven automation enhances operational efficiency while simultaneously shifting the focus of accounting professionals from traditional manual tasks toward more strategic, analytical, and advisory functions. In doing so, it highlights both the opportunities for professional growth and the challenges associated with adapting to the rapidly changing technological environment.

4.1. Automated Accounting Reporting

AI is driving a profound transformation in the realm of accounting reporting. Traditional accounting processes, often involving manual data entry, time-intensive calculations, and the possibility of human error, are being replaced by AI-driven automation, which significantly enhances both the speed and accuracy of financial reporting. AI-based software tools can quickly process vast amounts of financial data and generate comprehensive reports with a level of precision that was previously unattainable through manual methods. This is particularly evident in the preparation of financial statements, balance sheets, and income-expense reports, where AI accelerates the process and reduces the risk of human mistakes (Ashraf, 2024).

AI-supported systems offer full-scale automation, from data collection and entry to the final reporting stages. This not only increases the efficiency and accuracy of financial reporting but also frees up accountants to focus on higher-value activities, such as strategic decision-making and financial analysis. The use of AI in reporting thus allows accounting professionals to redirect their efforts from routine tasks to more complex and value-added processes that support organizational growth.

Moreover, machine learning algorithms integrated within AI systems play a pivotal role in analyzing financial data. By leveraging advanced data analytics, AI systems can identify underlying patterns and trends that may go unnoticed through traditional analysis. These systems can also predict future financial conditions based on current and historical data, offering businesses a powerful tool for making informed financial forecasts. This predictive capability extends beyond simple trend analysis, enabling organizations to evaluate potential future scenarios and adapt their strategies accordingly (Cai et al., 2019).

Through automated reporting, AI provides organizations with the ability to make faster, more accurate decisions

and manage financial risks more effectively. The automation of financial reporting not only enhances operational efficiency but also strengthens the organization's ability to respond to emerging opportunities and challenges in real-time, ultimately fostering more agile financial management practices.

4.2. The Use of AI in Financial Analysis

AI is effectively utilized in every stage of financial analysis. It demonstrates its strength particularly in analyzing large datasets and developing complex financial models. AI can rapidly analyze data, detect financial trends and anomalies, and plays a critical role in improving investment decisions and business strategies (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Financial analysts can make more accurate forecasts and gain insights into future market trends through predictive analytics provided by AI-supported systems.

Machine learning algorithms can estimate future income and expenses based on past financial data. This enables businesses to allocate their resources more efficiently and plan their budgets more accurately. Additionally, AI accelerates and enhances the efficiency of financial reporting processes, strengthening internal control mechanisms (Goodfellow et al., 2016). Intelligent automation and AI-supported solutions such as Natural Language Processing (NLP) and Natural Language Generation (NLG) help companies automate time-consuming financial reporting tasks. NLG is particularly beneficial for financial institutions due to its ability to restructure extracted data into insight-driven content. This not only automates financial reporting but also enhances the quality of the reports. Yseop has developed AI-powered financial statement analysis using NLG, which includes training models for automatically generating balance sheets and quarterly or year-end financial reports. Technologies such as NLG are also used by accountants in generating balance sheets, financial position statements, cash flow statements, and budget-actual analyses (DeNittis, 2022).

4.3. Data Analysis and Error Detection

Data analysis and error detection are among the key applications of AI in the field of accounting. AI algorithms can be used to detect anomalies and erroneous data within large data sets. This is critically important for ensuring accuracy and reliability in financial reporting. AI is integrated into accounting processes to minimize both human and intentional errors, enabling the rapid identification of any inconsistencies or mistakes (LeCun et al., 2015).

During data analysis, AI systems can recognize specific patterns and reveal deficiencies or contradictions in financial reporting. Furthermore, AI plays an effective role in preventing fraud, tax evasion, and financial crimes through anomaly detection systems. This provides accounting professionals with the ability to report using more reliable financial data and improves audit processes (Cai et al., 2019).

4.4. Automation of Routine Accounting Tasks

Routine tasks in the accounting sector have been largely automated thanks to AI. Processes such as invoice processing, payment tracking, inventory management, and income-expense reporting—previously time-consuming—can now be performed more quickly and accurately using AI-supported software. This type of automation enables accountants to focus more on strategic functions, thereby increasing workforce productivity (Chien & Chen, 2018).

The automation of routine tasks not only saves time but also reduces costs. For example, AI-based systems can expedite invoice verification and minimize manual errors. Additionally, by automating calculations that would otherwise be done manually by accountants, these systems lighten their workload and increase the accuracy of tax calculations (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

4.5. Artificial Intelligence and the Role of Accounting Professionals

AI is also transforming the roles of accounting professionals. Traditionally, accountants have spent time collecting, processing, and reporting data. However, with the advent of AI, these routine tasks have become automated. As a result, accountants can now focus more on strategic decision-making, financial planning, and business analysis (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

Another advantage AI provides for accounting professionals is its ability to speed up business processes and increase accuracy. Accountants can leverage AI-generated analyses and forecasts to make more informed and effective decisions. This is especially critical in areas such as financial reporting, internal auditing, and risk management. However, AI is not expected to replace accounting professionals; instead, it is considered a tool to enhance their efficiency and amplify their strategic contributions (Cai et al., 2019).

4.6. The Impact of AI on Accountants' Workflows

AI is bringing profound changes to accounting workflows and reshaping how accountants operate. Understanding the impact of AI on accountants' workflows is essential for exploring the potential of this technology in the accounting field. AI provides significant advantages by accelerating and streamlining the workflows of accountants. In particular, it enables substantial improvements in basic accounting functions such as data entry, transaction tracking, reporting, and internal auditing. One of the most notable impacts of AI in accounting is the automation of data entry and transaction tracking, reducing the need for manual input and decreasing error rates (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Furthermore, AI automates billing and payment tracking, allowing accountants to focus solely on approval and audit tasks (Susskind & Susskind, 2015). In reporting processes, AI analyzes large datasets and transforms financial data into meaningful reports, enabling faster and more accurate decision-making for accountants.

The integration of AI into the accounting field has significantly changed the way accountants work. Instead of traditional processes, accountants collaborating with AI are taking on more strategic and analytical roles (Kokina & Davenport, 2017). This transformation is particularly evident in automated reporting and the generation of meaningful insights. AI analyzes financial data to produce reports that support data-driven strategic decisions. Accountants, in turn, make better-informed decisions based on these reports (Susskind & Susskind, 2015). Additionally, by automating routine accounting tasks, AI allows accountants more time to focus on strategic work (Davenport, 2018). The advantages of AI in terms of data management and security are also notable. AI-based security systems enhance the protection of accounting data and offer improved defense against cyber threats (Brynjolfsson & McAfee, 2014).

AI is significantly transforming the decision-making processes of accountants. In particular, by extracting meaningful insights from big data, AI enables accountants to make more informed decisions in data-driven decision-making processes (Barton & Court, 2012). The ability of AI to perform automated risk assessments improves the accuracy of financial decisions. AI can scan accounting data to quickly identify potential risks and offer suggestions to accountants, supporting faster decision-making and saving time in financial analyses. Moreover, the advanced forecasting and planning capabilities provided by AI offer accountants the opportunity to predict future financial situations more accurately (Susskind & Susskind, 2015).

5. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF AI IN ACCOUNTING

The integration of AI into accounting processes offers numerous advantages but also introduces significant challenges and risks. While AI-driven automation enhances efficiency, accuracy, and cost-effectiveness, it also raises concerns related to technological dependency, data security, ethics, and workforce dynamics. This section provides a comprehensive analysis of both the benefits and drawbacks of AI adoption in the accounting field. By examining the transformative effects of AI, the discussion aims to present a balanced perspective on how this technology reshapes accounting practices and what considerations professionals and organizations must address to ensure successful and responsible integration.

5.1. Advantages of AI in the Accounting Field

AI provides several significant advantages in the accounting field. First, it enhances productivity by enabling accountants to complete routine tasks more quickly and accurately. Through automation, accountants can utilize their time more efficiently for strategic tasks (Brynjolfsson & McAfee, 2014). One of AI's key advantages is its ability to reduce error rates, thereby improving the quality and reliability of accounting processes. By minimizing human errors, AI increases the accuracy of financial data, leading to better decision-making (Issa et al., 2016). Furthermore, AI facilitates rapid reporting, particularly for financial reports that require periodic updates, enabling faster and more accurate report generation (Kokina & Davenport, 2017). Another important benefit is cost savings. Automation provided by AI reduces the need for human labor, thus lowering operational costs (Daugherty & Wilson, 2018). Finally, AI enhances the security of accounting data by using intelligent monitoring systems that help detect anomalies and protect against cyber threats. This allows accounting professionals to manage and safeguard their data more securely (Susskind & Susskind, 2015; Appelbaum et al., 2017).

5.1.1. Time Savings and Productivity Improvement

AI offers several advantages that significantly improve productivity and save time in accounting processes. By automating routine tasks, AI enables human resources to focus on analytical and strategic work. Time-consuming

tasks such as data entry and transaction tracking can be accelerated with AI-based systems. AI can process large datasets quickly, thus reducing the time accountants spend on manual tasks (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Additionally, reporting and analysis processes are also expedited with AI. AI automatically generates financial reports, allowing accountants to not only verify the accuracy of reports but also dedicate more time to making data-driven strategic decisions (Davenport and Ronanki, 2018). This increase in productivity offers businesses faster and more efficient financial management, while also providing savings in labor costs.

5.1.2. Reduction of Human Error

Accounting often involves processing sensitive and complex data, making human errors a significant concern. AI can substantially reduce error rates by automating manual processes. For instance, mistakes made during data entry can be minimized with AI, as AI systems continuously monitor data and identify incorrect entries (Bessen, 2019). AI-based accounting software immediately flags discrepancies or errors when analyzing data and offers correction suggestions. This automatic error detection prevents inconsistent reporting and calculation mistakes, thus enhancing the accuracy of financial data. Moreover, AI's contribution to data validation processes ensures a higher level of reliability, independent of human review (Susskind & Susskind, 2015). This is particularly crucial in large-scale organizations, where AI enhances the security and accuracy of financial reporting, making auditing processes easier.

5.1.3. Cost-Effectiveness and Sustainability

One of the major benefits AI offers in the accounting field is cost-effectiveness. AI reduces labor costs through automation of tasks. Less human labor allows businesses to perform more work with fewer resources (Brynjolfsson & McAfee, 2014). Moreover, AI-based automation decreases long-term operational costs by improving efficiency. AI's ability to utilize the workforce more efficiently not only reduces costs but also results in higher profit margins. These automated processes enable accounting functions to be performed swiftly and accurately, allowing businesses to reduce operational costs and increase profits.

AI also offers sustainability advantages that should be considered. For example, AI systems help minimize environmental impacts by reducing paper usage. The digitization of accounting processes also reduces the need for physical resources, thus decreasing environmental effects. Additionally, AI's energy-efficient features contribute to lowering businesses' carbon footprints (Susskind & Susskind, 2015). These factors highlight the significant contributions AI makes in terms of both economic and environmental sustainability.

5.2. Challenges and Risks of AI in the Accounting Field (Disadvantages)

The integration of AI into accounting processes also presents certain challenges and risks. One of the main obstacles is the technological infrastructure and training requirements for successfully integrating AI into accounting operations. The use of AI systems requires substantial technological investments and software infrastructures, which may be a barrier for small and medium-sized businesses (Kokina & Davenport, 2017). Additionally, training employees to efficiently use AI systems is crucial. Inadequate training may lead to employees' inability to adapt to AI-based systems.

Another significant risk is related to data security and privacy. AI processes large amounts of data when analyzing accounting information. This poses a greater risk for cyberattacks. The handling of big data by AI can jeopardize data security and privacy (Susskind & Susskind, 2015). AI-based systems require robust security measures to protect financial data from misuse.

Ethical concerns also represent an important risk regarding the use of AI in accounting. AI systems may sometimes produce misleading analyses. Such analyses can result in businesses reporting financial data incorrectly, potentially adversely affecting decision-making processes (Davenport & Kirby, 2016). Every action performed by AI must be ethically correct and reliable, but this is not always ensured. Additionally, the impact of AI on the workforce must be carefully considered. As AI automates some processes, some accounting professionals may lose their jobs. While AI can take over routine tasks, human skills are still required for decision-making, analysis, and strategic guidance (Brynjolfsson & McAfee, 2014). This situation could lead to significant changes in the labor market and the disappearance of certain accounting positions.

6. THE FUTURE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE ACCOUNTING SECTOR

AI is rapidly evolving and transforming the accounting sector. The integration of AI into accounting processes not

only improves efficiency and reduces costs but also has the potential to fundamentally change the way the industry operates. In the future, the role of AI in the accounting sector will become even more pronounced, resulting in significant innovations in areas such as automation, analytical data usage, and decision support systems.

The most significant impact of AI in the accounting sector is the automation of routine and repetitive tasks. AI can quickly and accurately perform tasks such as data entry, calculations, and reporting, enabling accountants to focus on more strategic responsibilities (Brynjolfsson & McAfee, 2014). AI technologies like machine learning and natural language processing make it easier to extract meaningful information from large datasets and incorporate this information into business processes. This enhances the speed of decision-making and improves the reliability of financial reporting.

The future of AI in the accounting sector will also involve the strengthening of decision support mechanisms as AI evolves into more flexible and dynamic systems. AI can analyze financial data and detect potential risks and opportunities more quickly, thus playing a more effective role in strategic decision-making (Kokina & Davenport, 2017). As AI becomes more predictive, it will enable accounting professionals to make forecasts based on historical data, significantly supporting strategic management processes.

7. ADAPTATION AND TRAINING OF ACCOUNTING PROFESSIONALS

The integration of AI into the accounting sector brings about a significant transformation that requires accounting professionals to adapt to new technologies. To effectively utilize these technologies, accounting professionals must acquire new skills and undergo retraining. Technological literacy and digital skills have become essential competencies for accountants as AI strengthens its position in the industry (Susskind & Susskind, 2015).

Adaptation for accounting professionals is not limited to technical skills; developing change management skills is also critical. The introduction of AI into business processes can lead to fundamental changes in how accountants perform their tasks. Adapting to these changes requires professionals to move beyond traditional accounting practices and embrace new technological developments (Davenport, 2018). Training in AI and automation technologies should not only cover software use and data analytics but also enhance professionals' competencies in critical areas such as ethics and data security.

Training programs and certifications are important tools for helping accounting professionals effectively use AI. These programs teach professionals not only the technical aspects of AI-based software but also contribute to the development of critical thinking and problem-solving skills. For example, training programs in AI and Data Science teach accountants data analytics and machine learning concepts while also teaching how these technologies can be used ethically and securely (Kokina & Davenport, 2017).

In conclusion, as the role of AI in the accounting sector grows, the adaptation of accounting professionals requires both a technological and psychological transition. Professionals must integrate these new technologies as part of their continuous education and development. Accountants working with AI should possess the ability to make strategic decisions in alignment with technological advancements.

8. CONCLUSION

Technological developments like Artificial Intelligence have affected many sectors, and accounting is no exception. With AI, traditional accounting processes will undergo significant changes, improving accuracy, quality, and speed. By utilizing AI technologies in time-consuming routine tasks, accounting professionals will benefit from time and cost savings. Accountants will be able to perform financial data analysis more easily using technologies like machine learning.

AI technology simplifies the analysis of large data sets, enabling the detection of potential errors and fraud. Identifying such errors and fraud will improve the accuracy and reliability of financial reporting. Furthermore, analyzing large data sets with AI will provide more meaningful data, allowing accountants to make more informed decisions.

As with any technological development, AI presents both advantages and disadvantages in the accounting field. Using AI for time-consuming, routine, and repetitive tasks saves time and enhances efficiency, significantly impacting accountants' time management. Additionally, AI reduces human error in manual processes, improving the accuracy of accounting tasks. Automating accounting functions also reduces labor costs. Moreover, automation reduces the need for physical resources, contributing to sustainability. On the downside, technological

infrastructure and training requirements are significant challenges. High investments are needed to implement AI, and the system must be adequately taught to employees for effective use. While AI processes large data sets, cyberattacks could compromise data security and privacy.

REFERENCES

- Appelbaum, D., Kogan, A., Vasarhelyi, M. A., & Yan, Z. (2017). Impact of business analytics and enterprise systems on managerial accounting. *International Journal of Accounting Information Systems*, 25, 29–44. <https://doi.org/10.1016/j.accinf.2017.03.003>.
- Ashraf, M. (2024). Does automation improve financial reporting? Evidence from internal controls. *Review of Accounting Studies*, forthcoming. <https://doi.org/10.1007/s11142-024-09822-y>
- Barton, D., & Court, D. (2012). Making Advanced Analytics Work for You. *Harvard Business Review*, 90(10), 78-83.
- Bessen, J. E. (2019). AI and jobs: The role of demand. In A. Agrawal, J. Gans, & A. Goldfarb (Eds.), *The economics of artificial intelligence: An agenda* (pp. 291–308). University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/9780226613475-012>.
- Brynjolfsson, E., & McAfee, A. (2014). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies*. W.W. Norton & Company.
- Cai, Y., et al. (2019). "The Impact of Artificial Intelligence on Accounting Practices." *Journal of Accounting Research*, 58(1), 215-233.
- Chien, C. F., & Chen, L. (2018). "Artificial Intelligence and the Future of Accounting: The Role of Machine Learning." *Journal of Accounting and Economics*, 65(2), 123-138.
- Davenport, T. H. (2018). Artificial Intelligence for the Real World. *Harvard Business Review*, 96(1), 108-116.
- Davenport, T. H., & Ronanki, R. (2018). Artificial Intelligence for the Real World. *Harvard Business Review*, 96(1), 108–116.
- DeNittis, N. (2022). *NLG in Financial Report Analysis – Two Use Cases from Yseop*. Emerj The AI Research and Advisory Company. <https://emerj.com/nlg-financial-report-analysis-two-use-cases-yseop/>
- Dickey, G., Blanke, S., & Seaton, L. (2019). *Machine Learning in Auditing Current and Future Applications*. The CPA Journal. <https://www.cpajournal.com/2020/07/16/icymi-machine-learning-in-auditing/>
- Daugherty, P. R., & Wilson, H. J. (2018). *Human Plus Machine: Reimagining Work in the Age of AI*. Harvard Business Review Press.
- Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep Learning*. MIT Press. <https://www.deeplearningbook.org/>
- Hogan, J., McAuley, J., & Xie, H. (2020). Artificial Intelligence in Accounting: A Strategic Perspective. *Journal of Accounting and Finance*, 20(4), 101-115.
- Issa, H., Sun, T., & Vasarhelyi, M. A. (2016). Research ideas for artificial intelligence in auditing: The formalization of audit and workforce supplementation. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 13(2), 1–20. <https://doi.org/10.2308/jeta-10511>
- Kokina, J., & Davenport, T. H. (2017). The emergence of artificial intelligence: How automation is changing auditing. *Journal of Emerging Technologies in Accounting*, 14(1), 115–122. <https://doi.org/10.2308/jeta-51730>
- LeCun, Y., et al. (2015). "Deep Learning." *Nature*, 521(7553), 436-444.
- Manning, C. D., & Schütze, H. (1999). *Foundations of Statistical Natural Language Processing*. MIT Press.
- Otero, Angel R. & Hylton, Keiron (2024). Exploring the Integration of Artificial Intelligence into the Functions of an Accounting Department, <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.5156407>
- PwC. (2017). *Sizing the prize What's the real value of AI for your business and how can you capitalise?* PwC. chrome-

extension://efaidnbmnnnibpcajpcgglefindmkaj/https://www.pwc.com/gx/en/issues/analytics/assets/pwc-ai-analysis-sizing-the-prize-report.pdf

Russell, S., & Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson.

Susskind, R., & Susskind, D. (2015). *The Future of the Professions: How Technology Will Transform the Work of Human Experts*. Oxford University Press.

Vetter, A. (2018). *What CPAs should Know about Machine Learning vs. Deep Learning*. Journal of Accountancy. <https://www.journalofaccountancy.com/newsletters/2018/oct/artificial-intelligence-terminology.html>

Zygoulis, F. (2024). *Artificial Intelligence and the Future of the Internal Audit Function: A Systematic Literature Review*. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.4927352>

DERLEME MAKALESİ

Yayınlan(a)mayan Temsil: Disney+'ın Atatürk Dizisi Kararı Üzerinden Dijital Platformların Kültürel İçerik Politikaları

Un(re)presented Representation: Cultural Content Policies of Digital Platforms through the Case of Disney+'s Atatürk Series Decision

Aykut GÖKTEKİN¹

Öz

Bu çalışma, dijital platformların içerik politikalarının kültürel temsil, siyasal hassasiyet ve yurttaş tepkisi bağlamında nasıl şekillendiğini Disney+'ın Atatürk dizisini yayınlamama kararı üzerinden incelemektedir. Atatürk gibi yüksek tarihsel ve kültürel anlam taşıyan bir kişiliğin dijital mecrada yer almaması, Türkiye kamuoyunda sadece bir yayın politikası değil, aynı zamanda bir temsil krizi olarak değerlendirilmiş ve yoğun dijital protestolara yol açmıştır. Çalışma, bu süreci Dal Yong Jin'in "platform emperyalizmi", Ramon Lobato'nun "glokalizasyon", Henry Jenkins'in "katılımcı kültür", Zizi Papacharissi'nin "dijital yurttaşlık" ve Teun A. van Dijk'in "eleştirel söylem çözümlemesi" kuramlarıyla kavramsallaştırmaktadır.

Veri seti, en az 500 beğeni almış 50'den fazla tweet ve ilgili medya açıklamalarından oluşmakta; tematik analiz ve söylem çözümlemesi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Bulgular, dijital kamusal alanda geliştirilen tepkilerin yalnızca duygusal değil; kültürel temsile, ifade özgürlüğüne ve platformların politik sorumluluğuna yönelik sistemli talepler içerdiğini göstermektedir. Disney+ örneği, dijital platformların yalnızca içerik sağlayıcısı değil, aynı zamanda kültürel karar verici aktörler haline geldiğini ortaya koymakta; dijital yurttaşlığın ifade biçimlerini, platform stratejilerini ve temsiliyet mücadelelerini birlikte analiz etmektedir. Bu yönüyle çalışma, medya politikaları, platform kültürü ve dijital siyasal iletişim alanlarına kuramsal ve ampirik bir katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Disney+, Dijital platformlar, Atatürk dizisi, Kültürel temsil, Platform emperyalizmi

Abstract

This study investigates how content policies of digital platforms are shaped by cultural representation, political sensitivity, and civic reaction, focusing on Disney+'s decision not to release the Atatürk series on its streaming service in Turkey. The removal of a series featuring Mustafa Kemal Atatürk, a national and symbolic figure, was interpreted not merely as a programming decision but as a representational crisis, prompting widespread digital

¹ Öğr. Gör., Giresun Üniversitesi, Giresun, Türkiye, aykut.goktekin@giresun.edu.tr

protest. The research is grounded in the theoretical frameworks of platform imperialism (Dal Yong Jin), glocalization (Ramon Lobato), participatory culture (Henry Jenkins), digital citizenship (Zizi Papacharissi), and critical discourse analysis (Teun A. van Dijk).

The dataset consists of over 50 high-engagement tweets (each with at least 500 likes) and public statements by relevant institutions. The study employs thematic analysis and discourse analysis to examine how public discourse unfolds in moments of symbolic controversy. Findings indicate that the reactions expressed online were not limited to emotional responses but constituted systematic demands for cultural accountability, freedom of expression, and representational justice. The Atatürk series controversy demonstrates that digital platforms are not merely content distributors but also cultural decision-makers. This article offers conceptual and empirical contributions to media policy, platform studies, and the political communication of digital publics.

Keywords: Disney+, Digital platforms, Atatürk series, Cultural representation, Platform imperialism

1. GİRİŞ

Dijital platformların küresel ölçekte medya üretimi ve dolaşımını yeniden biçimlendirdiği bir dönemde, içerik politikaları yalnızca ticari stratejilerle değil, aynı zamanda kültürel ve politik bağlamlarla da şekillenmektedir. Özellikle ulus-devlet kimliğine ilişkin tarihsel ve sembolik figürlerin dijital içerik formunda yeniden inşası, platformların küresel varlıkları ile yerel duyarlılıkları arasında denge kurma çabalarını görünür kılmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti'nin 100. yılına denk gelen 2023 yılında Disney+ platformu için hazırlanan "Atatürk" dizisinin, yayınlanma tarihine kısa bir süre kala platform kataloğundan çıkarılması ve ardından televizyon, sinema ve başka bir dijital platform aracılığıyla seyirciye sunulması bu bağlamda dikkat çeken bir örnek teşkil etmektedir.

Disney+'ın Atatürk dizisini yayınlamama kararı, çeşitli açıklamalar ve iddialarla kamuoyunda tartışılmış; olay yalnızca bir yayın politikası meselesi değil, aynı zamanda dijital platformların içerik üretimi sürecinde karşı karşıya kaldıkları kültürel temsiller, uluslararası baskılar ve ekonomik stratejiler arasındaki gerilimleri de görünür kılmıştır. Amerika Ermeni Ulusal Komitesi (ANCA) gibi diaspora kuruluşlarının, platform üzerinde baskı kurduğu ve bu baskıların karar üzerinde etkili olduğu iddiaları, küresel platformların siyasi aktörlerden bağımsız içerik üretimi yapıp yapamayacağına dair önemli soruları gündeme getirmiştir. Öte yandan Disney+ yetkilileri bu kararı doğrudan politik nedenlerle değil, şirketin genel içerik daraltma ve maliyet azaltma stratejileri çerçevesinde aldığını öne sürmüştür. Ancak kararın sembolik zamanlaması ve içeriğin niteliği, bu açıklamaların kamuoyunda tatmin edici bulunmamasına neden olmuştur.

Bu olay, platform kapitalizmi bağlamında içerik üretiminin yalnızca izleyici talepleri ya da algoritmik tercihlere göre değil; aynı zamanda uluslararası güç ilişkileri, tarihsel hafıza politikaları ve kültürel diplomasi stratejileriyle iç içe geçtiğini göstermektedir. Dal Yong Jin'in "platform emperyalizmi" kavramsallaştırması, dijital platformların içerik tercihlerinin küresel jeopolitik dengelerle nasıl kesiştiğini anlamak açısından önemli bir kuramsal zemin sunar (Jin, 2015). Benzer şekilde, Christian Fuchs'un medya ekonomisi analizleri, platformların ekonomik çıkarlarını kültürel çeşitlilik ve ifade özgürlüğü karşısında nasıl önceliklendirdiğini sorgulama imkânı sağlar (Fuchs, 2022). Ramon Lobato ise dijital platformların yerleşme stratejilerinin sınırlılıklarına dikkat çekerek, bu şirketlerin "glokal" görünme çabalarının belirli politik eşiklerde nasıl kırılabilirdiğini göstermektedir (Lobato, 2019).

Bu makale, Disney+'ın Atatürk dizisini yayınlamama kararını kültürel temsil, platform politikaları ve yerel-küresel gerilimler bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışma, bu kararın yalnızca bir yayın iptali olarak değil; dijital içerik üretiminin politik boyutlarını ve küresel şirketlerin yerel semboller karşısındaki konumlanma biçimlerini anlamak için bir vaka çalışması olarak değerlendirilebileceğini ileri sürmektedir. Bu amaçla, medya haberleri, kamu açıklamaları, sosyal medya tepkileri ve alternatif yayın stratejileri incelenecek; olayın yalnızca yüzeydeki tartışmaları değil, aynı zamanda dijital medya çağında kültürel üretim süreçlerinin nasıl siyasallaşabildiği analiz edilecektir.

2. DİJİTAL PLATFORMLARIN KÜRESEL YAYILIMI VE DİSNEY+'IN TÜRKİYE'DEKİ KONUMLANMA STRATEJİSİ

Dijital platformlar, küresel medya ekonomisinin son on yıl içindeki dönüşümünü yalnızca teknolojik bir evrim değil, aynı zamanda yapısal bir hegemonya biçimi olarak temsil etmektedir. Abonelik temelli video hizmetleri (SVOD), içerik tüketimini bireyselleştirirken; üretim, dağıtım ve gösterim zincirini platform merkezli bir değer sistemiyle yeniden şekillendirmiştir. Amanda Lotz'un tanımıyla bu yapı, yalnızca "televizyon sonrası bir dönem" değil, içeriklerin veriye, algoritmalara ve küresel marka stratejilerine bağımlı hale geldiği bir platform kapitalizmi rejimidir (Lotz, 2022, s. 41). İçerik artık bir anlatı formu değil, bir veri nesnesi ve politik ekonomi birimidir.

Bu bağlamda SVOD platformlarının küresel yayılımı, yalnızca ticari genişleme stratejisi değil, kültürel yönetim biçimi olarak da ele alınmalıdır. Dal Yong Jin'in "platform emperyalizmi" kavramı, dijitalleşmenin yalnızca teknik değil, aynı zamanda ideolojik bir yayılma biçimi olduğunu vurgular. Jin'e göre bu platformlar, içerik üretimi ve dolaşımı üzerinden kültürel öncelikler, temsiller ve sessizlikler inşa eder (Jin, 2015, s. 15). Disney+ gibi platformlar, bu yapının kurumsallaşmış aktörleri olarak, küresel markalarını yerel pazarların duyarlılıklarıyla "harmanlamak" yerine, çoğu zaman bu duyarlılıkları ticarileştirilmiş kimlik unsurlarına dönüştürerek araçsallaştırmaktadır.

Türkiye hem nüfus yapısı hem de televizyon kültürü açısından SVOD platformları için cazip bir pazar sunar. 2016'da Netflix'in pazara girişiyle başlayan süreç, yalnızca tüketim açısından değil, içerik üretimi ve anlatı stratejileri bakımından da Türkiye'yi bir "deneysel laboratuvara" dönüştürmüştür. BluTV, Exxen, Gain, Tabii gibi yerli aktörlerin yükselişiyle birlikte Türkiye'deki dijital platform ekosistemi, hibritleşmiş ve politik olarak son derece hassas bir medya alanına evrilmiştir. Bu karmaşık ekosistem içinde Disney+, 14 Haziran 2022'de yüksek bütçeli, çok kanallı ve kültürel olarak "yerel kimliklerle özdeşleşmiş" bir lansman stratejisiyle pazara girmiştir.

Disney+'ın Türkiye'ye girişi, klasik bir platform yayılımının ötesinde bir medya olayına dönüştürülmüştür. Tersane İstanbul'da düzenlenen lansman gecesi, yalnızca markanın tanıtımı değil; Türkiye'nin yıldız figürleriyle kurulmuş bir kültürel ortaklık zemini olarak tasarlanmıştır. Etkinlikte sahneye çıkan Tarkan'ın Disney+'ın marka yüzü olarak ilan edilmesi, platformun yerel kültürel sermayeyi küresel markaya eklemleme arzusunu açık biçimde yansıtmıştır (Gazete Oksijen, 2022). Aynı gecede Hande Erçel, Halit Ergenç, Cansu Dere, Engin Akyürek, Demet Özdemir gibi medya ünlülerinin platformun tanıtım yüzü olarak belirlenmesi, izleyiciyle duygusal bağ kurma stratejisinin yalnızca içerikle değil, şöhret aracılığıyla işletilen bir yerli temsil mühendisliği olduğunu göstermektedir.

Buna paralel olarak, Türkiye'ye özel içerik portföyü oluşturulduğu duyurulmuş; Engin Akyürek'in başrolünde yer aldığı *Kaçış*, Demet Özdemir ve Buğra Gülsoy'un oynadığı *Dünyayla Benim Aramda*, Timuçin Esen'li *Gri*, Pınar Deniz'li *Avcı* ve Şahan Gökbağkar'ın *Recep İvedik 7* filmi, ilk yılda platformun yerli "vitrin projeleri" olarak öne çıkarılmıştır (Webrazzi, 2022). Bu yapımlar hem lokal duygusal kodlara hem de platformun küresel estetik kriterlerine uyumlu olacak biçimde inşa edilmiştir.

Ancak bu içerikler içinde en yüksek sembolik yükü taşıyan ve platformun Türkiye pazarındaki yerel meşruiyet stratejisinde özel bir yer verilen yapım, *Atatürk* dizisidir. Henüz lansman öncesinde vitrin projeler arasında duyurulan bu yapım, yalnızca Cumhuriyet'in 100. yılına denk gelen bir yayın projesi değil; aynı zamanda platformun "Türk kimliği" ile kuracağı ilişkinin anahtar nesnesi olarak kurgulanmıştır (Yıldız & Bektaş Durmuş, 2023). Dizinin bu kadar yüksek profilli konumlandırılmış olması, onu yayınlamama kararının sıradan bir editoryal tercih değil, politik ve ideolojik bir içerik sessizliği olarak okunmasına neden olmuştur.

Bu bağlamda Disney+'ın Türkiye'ye girişi, global bir medya stratejisi gibi görünse de Atatürk dizisi örneğinde olduğu gibi bu stratejinin sınırları açıkça görünür hâle gelmiştir. Platformun "yerelleşme" çabası, sembolik bir figürün temsili söz konusu olduğunda yerini küresel marka risklerini minimize

etmeye yönelik bir “içerik kaçınması”na bırakmıştır. Böylece, içerik politikaları yalnızca neyin gösterildiğini değil, neyin gösterilmediğini belirleyerek bir medya söylemi kurar. Bu bağlamda Disney+’ın Türkiye’deki varlığı, platform kapitalizminin yerel temsil politikalarıyla karşılaştığı ilk büyük sınav olarak değerlendirilmelidir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE VE YÖNTEM

Bu çalışma, Disney+’ın Atatürk dizisini dijital platformda yayınlamama kararına verilen toplumsal tepkileri, kültürel temsil, dijital yurttaşlık, platform kapitalizmi ve söylem çözümlemesi bağlamında değerlendirmektedir. Olay yalnızca bir içerik iptali olarak değil; küresel dijital platformların kültürel yönetim pratikleri, yerelleşme stratejileri ve temsil krizleriyle ilişkilendirilmiş; ortaya çıkan dijital söylem bu çok katmanlı yapı içinde incelenmiştir. Bu bağlamda kuramsal çerçeve dört temel yaklaşım üzerine inşa edilmiştir:

İlk olarak, Dal Yong Jin’in (2015; 2022) “platform emperyalizmi” kavramı, küresel dijital platformların yalnızca içerik sunucusu olmadığını, aynı zamanda içerik tercihlerine yön veren politik ve kültürel aktörler olduklarını vurgular. Jin’e göre bu platformlar, yerel pazarlarda ekonomik gücü kadar ideolojik etkisini de yaygınlaştırmakta; içerik stratejileri küresel jeopolitik dengeler, markanın itibar yönetimi ve sosyal duyarlılık hesapları doğrultusunda şekillenmektedir. Disney+’ın Atatürk dizisini yalnızca FOX TV ve sinema gösterimleriyle sınırlı tutması, içerik üretimi değil, içerik dolaşımı bağlamında bir sessizleştirme ve riskten kaçınma stratejisi olarak okunabilir.

İkinci olarak, Ramon Lobato’nun (2019) ortaya koyduğu glocalizasyon yaklaşımı, dijital platformların yerel pazarlarda içeriklerini uyarlayarak meşruiyet sağlama girişimlerini ele alır. Bu strateji, markanın hem küresel bütünlüğünü korumasına hem de yerel izleyiciyle bağ kurmasına olanak tanır. Ancak bu süreçte yerel politik ve kültürel eşikler aşıldığında, platformlar ya içeriği sınırlamakta ya da geri çekmektedir. Disney+ örneğinde, Atatürk gibi yüksek simgesel yüke sahip bir figürün temsil edilmesi, yalnızca yerel sadakati değil, küresel itibarı ve uluslararası risk denklemini de etkileyen bir faktör hâline gelmiş; bu da glocal stratejinin kırıldığı noktayı temsil etmiştir.

Üçüncü olarak, çalışmada dijital kamusal alanın biçimlenişi ve yurttaş tepkilerinin analizinde Zizi Papacharissi’nin (2010) dijital yurttaşlık yaklaşımı ile Henry Jenkins’in (2006) katılımcı kültür kavramından yararlanılmıştır. Papacharissi’ye göre sosyal medya kullanıcıları yalnızca tüketici değil, aynı zamanda kendi değerlerini dijital ortamda ifade eden ve toplumsal temsil süreçlerine müdahale eden aktif aktörlerdir. Atatürk dizisinin iptaline karşı sosyal medya üzerinden geliştirilen tepkiler – abonelik iptalleri, etiket kampanyaları, sembolik görsel üretimler – bu dijital yurttaşlık biçiminin Türkiye bağlamındaki karşılığıdır. Jenkins’in “katılımcı kültür” tanımı ise, bu tepkilerin yalnızca politik değil, aynı zamanda estetik ve kültürel bir üretim süreciyle nasıl birleştiğini anlamaya imkân tanımaktadır.

Dördüncü ve son olarak, çalışmanın yöntemsel omurgasını Teun A. Van Dijk’in (1993; 2006) geliştirdiği eleştirel söylem çözümlemesi oluşturmaktadır. Van Dijk, medya söylemlerinde aktör gizleme, belirsizlik üretme, biz/onlar ikiliği ve ideolojik pozisyon belirleme gibi söylem yapılarını çözümleyerek, iktidarın dil yoluyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya koyar. Bu bağlamda, hem Disney+ hem de RTÜK tarafından yapılan açıklamalarda kullanılan belirsiz, soyut ve sorumluluğu dağıtan dil kalıpları analiz edilmiştir. Ayrıca sosyal medya kullanıcılarının ürettiği içeriklerde sıkça karşılaşılan düşmanlaştırıcı ifadeler, sessizlik eleştirileri ve kimlik temsili söylemleri, bu yaklaşım çerçevesinde ideolojik çözümlemeye tabi tutulmuştur.

Çalışmada nitel bir araştırma tasarımı benimsenmiştir. Veriler, Türkiye’de 2023 yılının 1 Ağustos – 14 Ağustos arası sosyal medyada (Twitter/X) üretilmiş, Disney+ ve Atatürk kelimelerini içeren, yüksek etkileşim almış (en az 500 beğeni) tweetlerden oluşan 50’den fazla ekran görüntüsünden elde edilmiştir. Bu tweetler, içerik çözümlemesine uygun şekilde görselden metne aktarılmış ve tematik kodlamaya tabi tutulmuştur. Ayrıca, RTÜK, Disney+ ve medya kuruluşlarının karar sürecine ilişkin

resmî açıklamaları ile Euronews, Sözcü ve Hürriyet gibi kaynaklarda yayımlanmış haber içerikleri de veri setine dâhil edilmiştir.

Veri seti beş ana temaya göre kodlanmıştır:

1. Dış güçler ve temsil kırılması söylemi
2. Sessizlik eleştirisi ve hesap verebilirlik talebi
3. Dijital yurttaşlık ve hashtag aktivizmi
4. Glokal stratejinin kırılması ve yerli temsil çatışması
5. Sembolik direniş biçimleri ve dijital kimlik performansları

Bu temalar doğrultusunda geliştirilen analizde hem açık söylem örnekleri (tweet metinleri) hem de muğlak kurumsal açıklamalar (RTÜK ve Disney+) söylem çözümlemesiyle yorumlanmıştır. Bu yöntemin amacı, dijital tepkilerin yalnızca yüzeydeki duygusal dışavurumlar olmadığını; aynı zamanda kültürel iktidar yapılarına yönelik temsil mücadeleleri olduğunu göstermektir.

4. BULGULAR VE TARTIŞMA

4.1. Kültürel Temsil Krizi ve Platform Kararının Siyasal Anlamlandırılması

Disney+'ın Atatürk dizisini kendi platformunda değil, yalnızca sinemalarda ve FOX TV üzerinden yayınlama kararı, Türkiye'de yalnızca bir içerik stratejisi değil, doğrudan bir temsil ve kimlik krizi olarak karşılanmıştır. Özellikle sosyal medyada bu karar, kültürel kimliklere yönelik küresel müdahale biçimi olarak kodlanmış, kararın arkasında yalnızca ticari değil, politik ve ideolojik nedenler olduğu yönündeki algı kuvvetlenmiştir.

Bu bağlamda, *Patronlar Dünyası* ve *Euronews* gibi haber kaynaklarında yer verilen açıklamalara göre, Disney+ kararı “dijital içerik takviminde yapılan küresel çaplı bir yeniden yapılandırma” gerekçesiyle alınmıştır. Ancak, kamuoyunda bu açıklamalar ikna edici bulunmamış, sosyal medya kullanıcılarının önemli bir kısmı, kararın “Ermeni lobisi” ya da “Amerika’daki diasporik baskılar” nedeniyle alındığını savunmuştur. Bu tür yorumlar, *Dünya Gazetesi* gibi bazı mecralarda yer alan haber başlıklarıyla da desteklenmiş; böylece içerik iptali Türkiye kamuoyunda bir dış güç müdahalesi olarak inşa edilmiştir.

Bu durum, Dal Yong Jin’in (2015) tanımladığı platform emperyalizmi kavramıyla birebir örtüşmektedir. Jin’e göre dijital platformlar, yalnızca içerik sağlayıcıları değil, aynı zamanda küresel iktidar ilişkilerini kültürel ürünler üzerinden şekillendiren hegemonik aygıtlardır. Disney+ örneğinde görüldüğü gibi, bir içerik seçimi yalnızca piyasa talepleri doğrultusunda değil; aynı zamanda uluslararası politik hassasiyetleri gözeterek gerçekleştirilmekte, bazı tarihsel figürler içerik riskine dönüşmektedir. Atatürk dizisinin platformda değil de geleneksel yayın kanalları üzerinden dolaşıma sokulması, küresel riskin yerel temsile galip geldiğini göstermektedir.

Bu çerçevede kamuoyunda üretilen tepkiler, sadece medya kararlarına yönelik değil, daha geniş anlamda bir kültürel özerklik savunusu biçiminde ortaya çıkmıştır. “Atatürk bu ülkenin kırmızı çizgisidir”, “Milli liderimizi yayınlamaktan çekinen platform bu topraklarda faaliyet gösteremez” gibi ifadeler, içeriğe değil, doğrudan kültürel kimliğe yönelen bir müdahale algısını yansıtır. Bu da temsiliyet krizinin yalnızca medyayla sınırlı kalmadığını, ulusal kimlik ve egemenlik ekseninde derinleştiğini gösterir.

4.2. Dijital Yurttaşlık, Katılımcı Kültür ve Protesto Pratikleri

Disney+'ın Atatürk dizisine ilişkin aldığı karar, yalnızca medya gündemini değil, aynı zamanda dijital yurttaşlık pratiklerini ve ağ temelli siyasal ifade biçimlerini de harekete geçirmiştir. Türkiye'deki kullanıcılar, kararın duyulmasının ardından özellikle Twitter (X) üzerinden organize olmuş ve çeşitli protesto biçimleri üretmiştir. Bu protestolar arasında en görünür olanları, abonelik iptali çağrıları,

#DisneyBoycot etiketiyle açılan zincirleme kampanyalar, Atatürk görselleriyle oluşturulmuş kimlik performansları ve özellikle sanatçılara yöneltilen sessizlik eleştirileridir.

Zizi Papacharissi (2010), dijital yurttaşlık kavramını yalnızca oy verme ya da dilekçe imzalama gibi geleneksel katılım biçimleriyle sınırlı görmez; sosyal medya kullanıcılarının, kimliklerini, değerlerini ve kolektif öfke ya da onay duygularını da dijital ortamlarda ifade ederek “kamusal alanın yeniden tanımlanmasına” katkı sunduğunu ileri sürer. Bu bağlamda, Türkiye’deki sosyal medya kullanıcılarının Disney+ kararına verdiği tepki yalnızca bir kurumsal eleştiri değil, aynı zamanda “milli temsilin savunusuna dönük bir dijital kamusal eylemlilik” biçiminde değerlendirilmelidir.

Tweetlerde sıkça karşılaşılan söylemler arasında şu örnekler öne çıkmaktadır:

“Üyeliğimi iptal ettim. Atatürk’ü yayınlamayan hiçbir platforma destek vermem.”

“Atatürk dizisini kaldırıyorsan bu topraklarda da yayın yapamazsın!”

“Ermeni lobisinin baskısıyla alınan karara sessiz kalan herkes suç ortağıdır.”

“RTÜK neden susuyor?”

Bu tür ifadeler, Christian Fuchs’un (2022) tanımladığı biçimiyle dijital kapitalist medya rejiminde kullanıcıların pasif tüketiciler değil, içerik politikalarına müdahale etmeye çalışan siyasal aktörler haline geldiğini göstermektedir. Üyelik iptal ekran görüntüleri, dijital görsellerle yapılan “Atatürk’ün yanındayız” kampanyaları ve etiket kullanımı, bireysel tepkileri kolektif bir ifade biçimine dönüştürmüştür; bu durum Henry Jenkins’in (2006) “katılımcı kültür” kuramının Türkiye’deki bir yansıması olarak da değerlendirilebilir.

Bu dijital tepki biçimlerinin bir diğer boyutu ise görsel ve duygusal sembollerle örülmesidir. Kullanıcılar, yalnızca yazılı içeriklerle değil; Atatürk dövmeleri, rozetleri, marş videoları, siyah beyaz portre kolajları gibi görsel semboller aracılığıyla da protestolarını dile getirmiştir. Bu semboller, içerik iptalini yalnızca bir “platform hatası” olarak değil, kimliğe yönelik bir ihlal olarak çerçevelemenin estetik unsurları hâline gelmiştir.

Sonuç olarak bu alt başlık altında ortaya çıkan bulgu, dijital mecraların yalnızca içerik dağıtım ortamları değil; aynı zamanda politik tepkilerin estetikle bütünleşerek yeniden sahnelendiği kültürel mücadele alanları olduğudur. Disney+ gibi küresel platformlar, bu mücadelelerin tarafı hâline geldiklerinde, içerik seçimleri birer kültürel konum alma biçimi olarak okunur. Atatürk dizisi kararı da bu bağlamda yalnızca yayın politikası değil; kamusal temsile müdahale edilen bir alanın sınanması olarak algılanmıştır.

4.3. Sessizlik Söylemi, Kamusal Hesap Verebilirlik ve Sanatçı Figürlerinin Konumlanması

Disney+ kararına yönelik sosyal medya tepkilerinde yalnızca platform değil, aynı zamanda karar karşısında sessiz kalan aktörler de hedef alınmıştır. Özellikle Disney+ Türkiye kampanyalarında yer alan ünlü figürler – Tarkan, Cem Yılmaz, Halit Ergenç, Eda Ece, Aslı Enver gibi isimler – kamuoyu önünde “Atatürkçü kimliklerini yalnızca anma günlerinde kullanan ama gerçek kriz anlarında susan sanatçılar” olarak etiketlenmiştir. Bu eleştiriler, bir yandan medya figürlerinin kamusal rollerine yönelik artan bir denetim talebini ortaya koyarken, diğer yandan dijital kültürdeki “hesap sorulabilirlik” (accountability) mantığını da yansıtır.

Tweetlerde sık geçen bazı cümleler şunlardır:

“10 Kasım geldiğinde en önde tweet atanlar şimdi ortalıkta yok.”

“Disney reklamı yaparken iyiydi, şimdi Atatürk için konuşamıyorlar.”

“Atatürk için konuşmayan bir sanatçının reklam yüzü olması kabul edilemez.”

Bu söylemler, Van Dijk’in (1993, 2006) medya söylemi analizinde tanımladığı “aktör sorumluluğu”

ve “ideolojik pozisyon açıklığı” kavramlarıyla ilişkilendirilebilir. Sessizlik, burada söylemsel bir boşluk değil; açıkça cezalandırılmak istenen bir eylemsizlik biçimi olarak yorumlanmaktadır. Platformla ilişkili figürlerin konuşmaması, yalnızca bireysel tercih değil, kolektif aidiyetin sınıandığı bir “etik pozisyon belirleyememe” durumu olarak kodlanır.

Bununla birlikte, bazı kullanıcılar bu eleştirilerin ölçsüz olduğunu, Atatürk’ün yalnızca belli aktörlere zimmetlenemeyeceğini savunmuştur. Bu tepkiler de kendi içinde dijital kamusal alanda temsiliyetin kimler üzerinden yürütülebileceğine dair ikili bir tartışma doğurmuştur. Bu ikilik, “herkes Atatürkçü olmak zorunda mı?” sorusu etrafında örülen liberal bireycilik ile “milli temsil zorunluluğu” arasındaki ideolojik fay hattına işaret eder.

Ayrıca RTÜK’e ve Kültür Bakanlığı’na yöneltilen sessizlik eleştirileri de önemli bir yere sahiptir. Özellikle RTÜK Başkanı’nın yaptığı geç açıklamalar “şekli sorumluluk” düzeyinde kalmakla itham edilmiş, bu durum platformlar karşısında kültürel egemenlik alanının kurumsal düzeyde sahipsiz kaldığı algısını pekiştirmiştir. Bu tepkiler hem medya kurumlarının hem de sanatçıların kültürel liderlik ve müdahale kapasitesi konusunda bir meşruiyet sınavına çekildiğini göstermektedir.

Bu noktada, ortaya çıkan dijital söylemlerin yalnızca duygusal ya da tepkisel değil, aynı zamanda hegemonya üretme çabası taşıyan kolektif temsil stratejileri olduğunu vurgulamak gerekir. Atatürk figürü etrafında şekillenen tepkiler, yalnızca geçmişe duyulan sadakatin ifadesi değil; aynı zamanda bugünkü platform kararlarını etkileme kapasitesine sahip, kamusal bir norm inşası girişimi olarak işlev görmektedir. Sosyal medya kullanıcılarının görsel, simgesel ve politik içeriklerle üretim yapması, yalnızca bir karşı duruş değil; aynı zamanda dijital kültürel alanın sahipliğine dair hegemonik bir pozisyon alma girişimidir. Burada “temsil hakkı”, yalnızca içerik üreticilerine değil, izleyici-yurttaşlara da ait olduğu iddia edilen bir hakka dönüşmektedir.

Öte yandan, bu temsil talebinin karşısında yer alan “sessizlik” ise yalnızca bir eylemsizlik biçimi değil; ideolojik bir pozisyonun söylemle örtülmesi anlamına gelmektedir. Sanatçıların, kurumların veya platformların suskunluğu, kamusal alanda bir tür “boşluk” değil, bilakis anlamla dolu bir yokluk olarak konumlanmakta; sessizlik, bu bağlamda konuşmaktan daha güçlü bir anlam üretme biçimine dönüşmektedir. Bu durum, van Dijk’in (2006) söylem çözümlemesinde belirttiği gibi, “pasif yapılarla iktidar ilişkilerinin yeniden üretilmesi” sürecine karşılık gelir.

Son olarak, Disney’in içeriği yalnızca platformdan kaldırmakla kalmayıp, sinema ve televizyon gibi geleneksel mecralara yönlendirmesi, sadece bir sansür uygulaması olarak değil, aynı zamanda kültürel riski yeniden çerçeveye yerleştirme stratejisi olarak da okunabilir. Dijital platformlar, doğrudan ve evrensel erişime açık olduklarından, sembolik olarak daha “yüksek sesli” bir mecra işlevi görürken; lineer mecralar daha kontrollü ve yerel etkiye sahip alanlar olarak düşünülmektedir. Bu geçiş, aynı zamanda platformun marka riskini lokalize ederek dağıtma çabası olarak da yorumlanabilir.

Öte yandan, bu tür kamusal sessizlik eleştirilerinin tamamının homojen bir kamu vicdanını temsil ettiğini söylemek yanıltıcı olur. Sosyal medya üzerinde azınlıkta da olsa bazı kullanıcılar, sanatçıların herhangi bir platform krizinde açık pozisyon almak zorunda olmadıklarını, ifade özgürlüğü kadar susma hakkının da demokratik bir hak olduğunu vurgulamıştır. Bu bakış açısına göre, Atatürk gibi tarihsel bir figür etrafında şekillenen temsiliyet yükünün, sanatçılara ya da kamuya açık figürlere dayatılması, bireysel özerklikle çelişen bir ahlaki sorumluluk çağrısına dönüşmektedir. Özellikle “sanatçılar halkın vicdanıdır” benzeri söylemler, kültürel figürleri temsiliyet yükümlülüğü altına sokarak, ifade özgürlüğünün sınırlarını daraltma riskini taşır.

Bu noktada, Nancy Fraser’ın (2007) “karşı-kamusal alanlar” kuramıyla da ilişki kurulabilir. Fraser’a göre, farklı sosyal gruplar kendi temsillerini oluşturduklarında, bu temsiller hegemonik kamusal alandaki beklentilerle çelişebilir. Disney+ tartışmasında sessiz kalan sanatçılar, egemen temsil tahayyülüne dâhil edilmedikleri için değil; kendi sessizliklerini bir duruş olarak inşa ettikleri için dışlanmaktadır. Bu durum, yalnızca bir etik boşluk değil; aynı zamanda dijital kamusal alandaki

temsile dayalı siyasal zorunluluk çağrılarının eleştirisini de gündeme taşır.

4.4. Glokalizasyonun Kırılma Noktası: Disney+'ın Yerelleşme Sınavı

Disney+'ın Türkiye pazarına giriş stratejisi, yalnızca içerik sunumu değil, aynı zamanda bir yerelleşme politikası örneği olarak dikkat çekmiştir. Şirket, 2022'de Türkiye'de faaliyete geçtiğinde lansman kampanyalarında Türkiye'nin önemli ekran yüzleriyle çalışmış; "Kaçış", "Ben Gri" gibi dizilerle yerli üretime destek verdiğini vurgulamıştır. Bu strateji, Ramon Lobato'nun (2019) tanımladığı anlamda klasik bir glokalizasyon uygulamasıdır: global marka, yerel içerik ve yüzlerle pazarda meşruiyet kazanır.

Ancak Atatürk dizisinin yayından kaldırılması, bu global stratejinin sınırlarını dramatik biçimde ortaya koymuştur. Disney gibi küresel platformlar, yerel pazarlara girdiklerinde yalnızca ekonomik değil, kültürel-siyasi taahhütler de üstlenirler. Özellikle Atatürk gibi yüksek simgesel değeri olan bir figür üzerinden verilen taahhütlerin geri çekilmesi, kamuoyunda yalnızca içerik tercihi değil, siyasi bir geri adım, hatta bir tür "sessiz özür" olarak yorumlanmıştır. Bu yorum, yalnızca milliyetçi aktörlerce değil, liberal ve merkez-sağ çevrelerce de paylaşılmıştır.

Kullanıcılar, Atatürk'ün yerel kimliğin "en temsili" simgesi olması nedeniyle bu dizinin iptalini, platformun Türkiye ile kurduğu ilişkiyi yüzeysel ve piyasa odaklı olarak görmenin gerekçesi hâline getirmiştir. Bu kırılma, Lobato'nun işaret ettiği biçimde glokalizasyonun her zaman tutarlı ilerlemediğini; yerel tarihsel hafızanın bazı figürleriyle global stratejilerin çatışabileceğini göstermektedir. Disney+'ın stratejik "geri adımı", markanın Türkiye'de yerelleşme sınavında başarısız sayılmasına neden olmuştur.

Burada dikkat çeken başka bir unsur ise, platformun kararına ilişkin net ve açık bir ifade kullanmaması; yani süreci "kapsayıcı, stratejik, yeniden yapılandırıcı" gibi soyut söylemlerle geçiştirmesidir. Bu, Van Dijk'in söylem analizinde tanımladığı muğlaklaştırma stratejileriyle uyumludur. Sorunlu bir içeriği iptal ederken açık gerekçeler sunmamak, sorumluluğu yaymak ve içerik kararını politik zeminden uzaklaştırmak anlamına gelir. Ancak bu strateji, yerel kamuoyunun hassasiyet eşiğinde başarısız olmuş; muğlaklık, "örtülü baskıya boyun eğme" biçiminde yeniden çerçevelenmiştir.

4.5. Dijital Temsilin Sembolleri: Boykot, İroni ve Kimlik Siyaseti

Sosyal medya tepkilerinde yalnızca açık öfke ya da kurumsal eleştiri değil, dijital temsile dair simgesel ve estetik üretim biçimleri de öne çıkmıştır. Disney+ kararını protesto eden kullanıcılar, yalnızca #DisneyBoykot etiketiyle değil; aynı zamanda Atatürk'ün imzasını, portrelerini, askerî üniformalı görsellerini, Nutuk'tan alıntılarını ve marşlarla desteklenen video içeriklerini paylaşarak, kararın karşı-hegemonyacı bir kültürel performansa dönüştürülmesine katkıda bulunmuştur.

Bu süreçte, iptal edilen bir dizi üzerinden çok daha büyük bir kolektif temsil siyaseti kurulmuş; Atatürk dizisi yalnızca bir yapıt değil, bir milli aidiyet sınavı hâline gelmiştir. Özellikle genç kullanıcılar arasında bu görsel üretim biçimleri, yalnızca öfkeyi göstermek değil, dijital yurttaşlık kimliğini yeniden inşa etmek için de kullanılmıştır. Bu durum, Castells'in (2009) tanımladığı ağ toplumu kimliği ile tam uyumlu bir pratik sergilemektedir. Dijital mecrada temsil edilen değerler, kullanıcıların hem kendilerini ifade ettikleri hem de kolektif hafızayı yeniden kurdukları sahnelerle dönüşmüştür.

Öte yandan, bu sembolik karşılıkların bazıları da ironi ve eleştirel mizah yoluyla şekillenmiştir. Örneğin bazı kullanıcılar Disney+ CEO'su adına yazılmış kurgusal mektuplar üretmiş, "*platformun bizi silmeye çalıştığı yerde biz daha gür çıkmalıyız*" türü metaforlar geliştirmiştir. Bu durum, protestonun yalnızca politik değil, aynı zamanda kültürel üretim biçimi hâline geldiğini göstermektedir. Platforma tepki yalnızca üyelik iptaliyle değil, aynı zamanda bir anlam üretme pratiğiyle de ifade edilmiştir.

Bu tepkilerin tamamı, Christian Fuchs'un (2023) dijital kapitalizm analizinde yer verdiği gibi, içerik kontrolünün yalnızca platform sahiplerinin değil, toplumsal aktörlerin dağınık ama etkili müdahaleleriyle yeniden inşa edildiğini gösterir. Küresel markaların yerel temsillere dair aldığı kararlar, giderek daha fazla sosyal medya çağında şekillenmekte, dijital kullanıcılar sadece tüketici değil kültürel hak sahibi olarak yeniden tanımlanmaktadır.

5. SONUÇ

Bu çalışma, Disney+'ın Atatürk dizisini platformda yayınlamama kararı üzerinden dijital platformların içerik politikalarının kültürel temsil, siyasal duyarlılık ve yurttaş tepkisi düzeyinde nasıl şekillendiğini incelemiştir. Atatürk gibi yüksek simgesel yüke sahip bir figürün dijital mecrada yer almaması, Türkiye kamuoyunda yalnızca bir yayın kararı değil; kültürel kimlik ve tarihsel hafızaya yönelik bir ihmal ya da dış müdahale olarak algılanmış ve çok yönlü tepkilere neden olmuştur.

Disney+ kararı, Dal Yong Jin'in "platform emperyalizmi" kavramsallaştırmasıyla uyumlu biçimde, küresel içerik üreticilerinin yerel politik ve tarihsel kırılganlıklar karşısında içerik riski taşıyan figürleri sansürlemeye ya da kenara çekmeye yatkın olduğunu göstermiştir. Aynı zamanda, Ramon Lobato'nun glokazasyon kuramının sınırları da bu örnekle açığa çıkmıştır: Yerel pazarlara uyum sağlama çabaları, bazı tarihsel figürler söz konusu olduğunda marka yönetimi ve uluslararası politik risk hesaplamalarıyla çatışmaktadır.

Sosyal medyada ortaya çıkan tepkiler, Zizi Papacharissi'nin dijital yurttaşlık ve Henry Jenkins'in katılımcı kültür kuramlarıyla ilişkilendirilerek analiz edildiğinde, bu tepkilerin yalnızca bireysel öfke değil; dijital kamusal alanın temsil mücadelesi üzerinden yeniden şekillendirilmesi olarak değerlendirilebileceği ortaya konmuştur. Hashtag kampanyaları, üyelik iptalleri, görsel semboller ve mizahi içerikler, kullanıcıların yalnızca tüketici değil, aynı zamanda kültürel hak sahibi ve siyasal özne olarak hareket ettiklerini göstermektedir.

Teun A. Van Dijk'in söylem çözümlemesi çerçevesinde yapılan analizler ise, hem Disney+ hem de RTÜK gibi kurumların muğlak ve kaçamak açıklamalarla ideolojik sorumluluktan kaçınma eğiliminde olduklarını ortaya koymuştur. Bu tür söylemsel stratejiler, kamuoyunun güvenini azaltmakta; sosyal medya aracılığıyla alternatif temsillerin ve söylemlerin gelişmesine zemin hazırlamaktadır.

Genel olarak bakıldığında, Atatürk dizisi kararı, yalnızca bir medya içeriğiyle ilgili değil; kimin neyi temsil etmeye hakkı olduğu, kimin sessiz kalmasının ne anlama geldiği ve kimin kültürel kararları hangi güç ilişkileri içinde aldığı gibi daha geniş sorular etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda çalışma, dijital platformların kültürel temsil süreçlerinde artık yalnızca içerik taşıyıcısı değil, politik ve simgesel karar alıcılar hâline geldiğini göstermektedir.

Bu makalenin sunduğu analiz, Türkiye bağlamında Atatürk gibi tarihsel figürlerin yalnızca siyasi alanda değil, dijital kültürel alanda da temsil edilme biçimlerinin hegemonya mücadelelerine konu olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca gelecekte yapılacak çalışmalar için şu alanlar açılabilir: dijital platformlardaki diğer tarihsel içerik krizleri, yerli dijital platformların temsil stratejileri, sanatçılar ve kullanıcılar arasındaki kültürel arabuluculuk rolleri ve nihayetinde kültürel öznelliğin dijitalleşme çağında nasıl yeniden tanımlandığı.

KAYNAKLAR

Beyazperde. (2022, Haziran 14). Disney Plus, Türkiye'de yayına başlamasını muhteşem bir geceyle kutladı. <https://www.beyazperde.com/haberler/filmler/haberler-101139530/>

Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford University Press.

Euronews. (2023, Ağustos 2). Disney+'ın Atatürk dizisini iptal etmesine Türkiye'den tepki geldi. <https://tr.euronews.com/2023/08/02/disneyin-ataturk-dizisini-iptal-etmesine-turkiyeden-tepki-geldi>

- Fraser, N. (2007). *Transnationalizing the Public Sphere*. Polity Press.
- Fuchs, C. (2022). *Digital Capitalism: Media, Communication and Society*. Routledge.
- Gazete Oksijen. (2022, Haziran 15). Disney+ Türkiye’de yayına başlamasını kutladı. <https://gazeteoksijen.com/o2/disney-turkiyede-yayina-baslamasini-kutladi-156060>
- Jenkins, H. (2006). *Convergence Culture: Where Old and New Media Collide*. New York University Press.
- Jin, D. Y. (2015). *Digital Platforms, Imperialism and Political Culture*. Routledge.
- Jin, D. Y. (2022). *Platform Imperialism in the Age of Globalization*. Routledge.
- Lobato, R. (2019). *Netflix Nations: The Geography of Digital Distribution*. NYU Press.
- Papacharissi, Z. (2010). *A Private Sphere: Democracy in a Digital age*. Polity Press.
- Patronlar Dünyası. (2023, Temmuz 31). Disney Plus’tan beklenen Atatürk dizisi açıklaması geldi. <https://www.patronlardunyasi.com/haber/Disney-Plus-tan-beklenen-Ataturk-dizisi-aciklamasi/280536>
- Sabah. (2023, Ağustos 1). Türkiye ‘Ata’ için ayakta... RTÜK’ten inceleme, sosyal medyadan ‘abonelikler iptal’ boykotu. <https://www.sabah.com.tr/gundem/2023/08/01/disneyin-ataturk-dizisine-tepki-rtuk-inceleme-baslatti>
- Takvim. (2023, Ağustos 3). Türkiye ‘Ata’ için tek yürek oldu... Ermeni gazeteden skandal sözler!. <https://www.takvim.com.tr/guncel/2023/08/03/turkiye-ata-icin-tek-yurek-oldu-ermeni-gazeteden-skandal-sozler>
- Van Dijk, T. A. (2006). Discourse and Manipulation. *Discourse & Society*, 17(3), 359–383. <https://doi.org/10.1177/0957926506060250>
- Webrazzi. (2022, Haziran 14). Disney+ Türkiye’ye özel yerli yapımlarını ve uygulamanın özelliklerini açıkladı. <https://webrazzi.com/2022/06/14/disney-plus-turkiye-ozel-icerik/>
- Yıldız, Ö., & Bektaş Durmuş, S. (2023). Dijital aktivizm bağlamında #disneyplusboykot hareketinin değerlendirilmesi: “Atatürk” dizisi örneği. *Yeni Medya ve İletişim Dergisi*, 4(8), 221–236. ISSN: 2757-7007

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Financial Performance Analysis of Deposit Banks in Türkiye Using the SV-TOPSIS Approach (2013–2023)

SV-TOPSIS Yaklaşımıyla Türkiye’de Mevduat Bankalarının Finansal Performans Analizi (2013–2023)

Elif Sema ERDOĞAN¹

Abstract

This study evaluates the financial performance of 13 deposit banks operating in Türkiye over the period 2013–2023 by employing the SV-TOPSIS approach, a multi-criteria decision-making (MCDM) technique. Initially, annual financial ratios were used to construct decision matrices for each bank. Then, bank-specific criterion weights were objectively calculated using the Statistical Variance (SV) method on a yearly basis. These weights were subsequently integrated into the TOPSIS method to generate annual performance rankings. The findings reveal that privately owned banks generally exhibited more stable performance, while several state-owned banks experienced notable declines during the COVID-19 pandemic. Moreover, the SV method highlighted the heterogeneity in criterion significance across banks, enabling institution-specific assessments. This study provides a methodologically robust and multidimensional evaluation of bank performance based on objective weighting, contributing to the academic literature and offering strategic insights for policymakers, regulators, and investors.

Keywords: Banking Sector, Financial Performance, SV Method, TOPSIS, Multi-Criteria Decision-Making.

Özet

Bu çalışma, Türkiye’de faaliyet gösteren 13 mevduat bankasının 2013–2023 dönemine ait finansal performanslarını değerlendirmek amacıyla, çok kriterli karar verme (ÇKKV) tekniklerinden SV-TOPSIS yaklaşımını kullanmaktadır. Çalışmada öncelikle bankalara ait yıllık finansal oranlardan oluşan karar matrisleri oluşturulmuş, ardından SV (Statistical Variance) yöntemiyle her banka için yıl

¹ Independent Researcher, Gaziantep, Türkiye, ozdilelifsema@gmail.com

bazlı kriter ağırlıkları nesnel olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu ağırlıklar, TOPSIS yöntemiyle birleştirilerek bankaların yıllık performans sıralamaları elde edilmiştir. Bulgular, özel sermayeli bankaların genellikle daha istikrarlı performans sergilediğini ve pandemi gibi kriz dönemlerinde bazı kamu bankalarının belirgin düşüşler yaşadığını ortaya koymaktadır. Ayrıca, SV yöntemi sayesinde bankalar arası kriter önceliklerinin farklılaştığı, böylece daha kuruma özgü değerlendirmelerin yapılabildiği görülmüştür. Çalışma, bankacılık sektöründe nesnel ağırlıklandırmaya dayalı çok boyutlu bir değerlendirme sunması bakımından literatüre metodolojik katkı sunmakta ve karar alıcılar için stratejik çıkarımlar üretmektedir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık Sektörü, Finansal Performans, SV Yöntemi, TOPSIS, Çok Kriterli Karar Verme.

1. INTRODUCTION

As one of the fundamental pillars of the global financial system, the banking sector plays a central role in ensuring economic stability and facilitating the efficient allocation of resources. Particularly in developing countries, banks go beyond their traditional role of financial intermediation and act as key drivers in processes such as investment, savings, and production. Therefore, regularly and multidimensionally monitoring the performance of the banking system is of vital importance for both regulatory authorities and investors (Demirgüç-Kunt, Beck, & Levine, 2008).

Traditional MCDM methods frequently assign equal weights to all criteria or rely on expert opinions. However, such approaches risk overlooking the discriminatory power of criteria based on actual data. To address this issue, the Statistical Variance (SV) method has been developed, which determines objective weights based on the variance of each criterion and aims to extract maximum information from the decision matrix (Zavadskas & Turskis, 2011).

In this study, bank performances are evaluated using the TOPSIS method based on criterion weights determined through the SV method. TOPSIS (Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution) is widely used in MCDM applications due to its ability to rank alternatives according to their proximity to the ideal solution and distance from the negative-ideal solution (Hwang & Yoon, 1981). The integration of SV and TOPSIS provides a robust performance evaluation framework by combining the objectivity of weighting with the logical consistency of ranking.

The study covers 13 deposit banks operating in Türkiye. Using annual data for each bank, decision matrices were constructed for the period 2013–2023. Criterion weights were calculated separately for each year using the SV method, and annual performance rankings were obtained via the TOPSIS method. This approach introduces a dynamic dimension to the study by enabling the tracking of changes over time.

Considering that banks' performance levels are shaped not only by their financial size but also by their risk management practices, resource structures, and profitability strategies, such multi-criteria analyses have high potential to guide decision-makers. Accordingly, the methodological framework employed in this study is expected to contribute to the academic literature and provide strategic insights for sectoral stakeholders.

2. LITERATURE REVIEW

In recent years, multi-criteria decision-making (MCDM) methods have become widely used tools for evaluating financial performance in the banking sector, offering comprehensive frameworks that integrate various quantitative and qualitative criteria. Stević et al. (2016) proposed an integrated fuzzy AHP and TOPSIS model for supplier evaluation, demonstrating the effectiveness of combining fuzzy

logic with hierarchical weighting and distance-based ranking methods. Similarly, Momeni et al. (2011) applied fuzzy MCDM techniques—specifically SAW, VIKOR, and TOPSIS—within a Balanced Scorecard framework to evaluate private banks in Tehran, further emphasizing the value of hybrid approaches and the consolidation of multiple ranking results through methods like Borda count.

Expanding the scope, Maredza et al. (2022) employed a sophisticated three-stage MCDM framework combining COPRAS and TOPSIS along with bias-free weighting via SWARA and information entropy to analyze the interrelations between banking performance and social welfare in Southern African countries. Their study highlighted paradoxical outcomes where banking success coexisted with economic stagnation and inequality, yet contributed positively to human development through financial intermediation and managerial spillovers.

In the Turkish banking context, Aydın (2020) utilized a hybrid MCDM model combining the Statistical Dispersion (SD) and COPRAS methods to assess foreign deposit banks between 2016 and 2019, identifying Garanti Bank as the top performer. Erdoğan (2022a) advanced the methodology by integrating subjective (AHP) and objective (SD) weighting techniques alongside the PIV method to evaluate the financial performance of nine deposit banks on Borsa Istanbul from 2016 to 2020, revealing significant year-to-year instability in performance rankings.

Further addressing the impact of external shocks, Erdoğan (2022b) applied a hybrid SV-EDAS MCDM model to investigate how the COVID-19 pandemic affected the financial performance of public deposit banks. Utilizing ten financial ratio criteria, the study empirically demonstrated a detrimental influence of the pandemic on these banks' performance levels.

Additionally, Zavadskas and Turskis (2011) provided an important comparative analysis of objective weighting methods including Statistical Variance (SV), entropy, and CRITIC, concluding that SV is particularly effective for handling heterogeneous data sets typical of the banking industry. This finding supports the adoption of SV in recent studies aiming for robust, objective weight determination in financial performance evaluations.

Building upon these foundational works, the present study employs an SV-TOPSIS hybrid MCDM approach to evaluate the financial performance of 13 Turkish deposit banks over a decade (2013–2023). By constructing annual decision matrices from key financial ratios and calculating objective, year-specific criterion weights through the Statistical Variance method, the study integrates these weights into TOPSIS to derive robust, dynamic performance rankings. The results highlight the relatively stable performance of private banks and reveal significant performance fluctuations among public banks during crisis periods such as the pandemic. Moreover, the SV method's capacity to reflect bank-specific weighting preferences facilitates more tailored evaluations, contributing a novel methodological advancement to the literature.

Collectively, these studies underscore the growing importance of hybrid MCDM models combining subjective and objective weighting techniques, fuzzy logic, and robust ranking methods in capturing the complexity of banking performance evaluation. The incorporation of dynamic, institution-specific weighting mechanisms—such as SV—enables nuanced analysis that better informs strategic decision-making in banking management, especially under volatile economic conditions.

3. METHODOLOGY

3.1. Data Description

This study analyzes 13 banks that constitute the major players in Türkiye's banking sector. As presented

in Table 1, these banks collectively hold assets totaling approximately TRY 27.2 trillion, with a loan portfolio of TRY 14.3 trillion, deposits amounting to TRY 17.8 trillion, total equity of TRY 2.8 trillion, and a net income of TRY 467.7 billion. Additionally, they operate 8,962 branches and employ 172,947 personnel, representing a substantial portion of the sector's total operations.

In proportional terms, these banks account for approximately 97% of the total assets, loans, and deposits of the sector, 95% of total equity, and 92% of total profitability. This indicates that the analysis covers nearly the entire financial and operational structure of the sector.

The inclusion of public, private, and foreign-capital banks further strengthens the representativeness of the sample. In this respect, the findings of this study are expected to provide reliable and generalizable insights that reflect the overall structure of the Turkish banking industry.

Table 1. Banks Included in the Analysis

Bank	Cod e	Total Assets (Million TRY)	Total Loans	Total Deposits	Total Equity	Paid-in Capital	Net Profit (Loss)	Off-Balance Sheet Items	Number of Branches	Number of Employees
Akbank T.A.Ş.	B1	2.515.597	1.286.771	1.562.097	240.348	5.200	42.366	9.236.606	694	12.778
Denizbank A.Ş.	B2	1.370.621	736.218	762.442	150.701	19.639	44.969	8.710.138	630	12.334
Fibabanka A.Ş.	B3	129.588	54.160	85.612	15.206	1.358	6.064	1.384.151	38	1.684
ING Bank A.Ş.	B4	179.587	83.663	131.102	20.031	3.486	2.235	1.125.478	59	1.924
QNB Bank A.Ş.	B5	1.511.870	910.999	880.223	119.001	3.350	36.174	8.073.232	427	11.949
Şekerbank T.A.Ş.	B6	117.111	59.887	74.094	10.702	2.500	2.025	2.616.096	241	3.719
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	B7	611.418	332.644	405.610	43.904	2.204	10.904	1.706.229	436	8.047
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	B8	5.384.860	2.866.187	3.759.660	471.708	84.600	100.637	15.020.076	1.781	26.011
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	B9	2.607.672	1.562.026	1.821.373	329.926	4.200	92.175	14.308.714	794	19.810
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	B10	3.008.250	1.461.696	2.381.754	152.565	7.185	15.105	13.779.844	1.092	21.520
Türkiye İş Bankası A.Ş.	B11	3.323.776	1.656.913	2.127.117	318.338	25.000	45.517	8.139.602	1.034	20.560
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	B12	4.021.486	2.046.069	2.537.788	219.194	9.916	40.375	72.000.263	964	18.209
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	B13	2.380.586	1.245.360	1.267.908	192.804	8.447	29.017	6.813.994	772	14.402
TOTAL	27.162.422	14.302.593	17.796.780	2.284.428	177.085	467.563	162.914.423	8.962	172.947	
Sector Coverage (%)	0,97	0,97	0,97	0,95	0,9	0,92	0,97	0,97	0,95	

Source: Banks Association of Türkiye

Table 2 presents the criteria used in the study to evaluate the financial performance of banks, along with their abbreviations and associated characteristics (i.e., benefit or cost). The appropriate selection of criteria in the performance evaluation process is critically important for ensuring both the reliability of the assessment and its practical utility for decision-makers. In this context, to ensure a multidimensional evaluation, the study incorporates indicators that represent profitability, liquidity, and risk structure collectively.

Some of the criteria are designated as benefit indicators, meaning that higher values are desirable and expected to positively contribute to a bank's performance. Examples include "Capital Adequacy Ratio (C1)," "TL Loans / Total Loans (C2)," "Return on Assets (C8)," and "Interest Income / Total Income (C10)," which are considered favorable when their values increase. In contrast, indicators such as "Non-Performing Loans / Total Loans (C4)" and "Fixed Assets / Total Assets (C5)" are defined as cost criteria,

where lower values are preferred.

This benefit–cost distinction is especially important for the proper functioning of Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) methods like TOPSIS. In TOPSIS, ideal solutions are determined by considering the maximum values for benefit criteria and the minimum values for cost criteria. Failing to make this distinction may lead to directional errors in the decision model and misinterpretation of results.

The criteria used in this study provide a broad representation of banks’ financial structures, ranging from capital adequacy and credit composition to risk management and profitability. This comprehensive set of indicators enables a balanced and multidimensional performance evaluation, rather than a unidimensional assessment. At the same time, it enhances both the theoretical validity of the analysis and its practical value as a decision-support tool.

Table 2. Criteria Used in the Study

Criterion	Abbreviation	Type
Capital Adequacy Ratio (%)	C1	Benefit
TL Loans / Total Loans	C2	Benefit
Borrowed Funds / Total Assets	C3	Cost
Non-Performing Loans / Total Loans	C4	Cost
Fixed Assets / Total Assets	C5	Cost
Consumer Loans / Total Loans	C6	Benefit
Liquid Assets / Total Assets	C7	Benefit
Return on Assets	C8	Benefit
Return on Equity	C9	Benefit
Interest Income / Total Income	C10	Benefit
Net Operating Profit (Loss) / Total Assets	C11	Benefit

Sources: (Aydın, 2019; Erdoğan, 2023; Kati, 2024)

3.2. Application of the Methodology

3.2.1. SV Method

In this research, the Statistical Variance (SV) method was utilized to assign weights to the evaluation criteria in an objective manner. As a quantitative technique, the SV method provides valuable information about data variability and indicates how effectively each criterion distinguishes among alternatives. This approach is especially useful for reducing subjective bias in the weighting process and improving the credibility of multi-criteria decision-making outcomes.

The implementation of the SV method involves the following steps (Rao & Patel, 2010; Zardari et al., 2015):

Step 1: Construction of Decision Matrices (1):

$$A = [a_{ij}]_{m \times n} = \begin{bmatrix} a_{11} & a_{12} & \cdots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \cdots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \cdots & a_{mn} \end{bmatrix} \quad i = 1, 2, \dots, m; \quad j = 1, 2, \dots, n \quad (1)$$

Step 2: Normalization of the Decision Matrix

Because the performance criteria in this study have varying measurement units, standardizing the decision matrix is essential to enable meaningful comparisons across criteria (Soba et al., 2020). This standardization removes discrepancies in units and converts all criteria into a dimensionless, comparable scale.

Thus, the decision matrix is normalized by applying the following equation:

$$a_{ij}^* = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^n a_{ij}}; i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n \quad (2)$$

a_{ij}^* value a_{ij} is the normalized value.

Stage 3. The variance value for the criteria is calculated by the following equation:

$$V_j = \left(\frac{1}{n}\right) \sum_{i=1}^n (a_{ij}^* - (a_{ij}^*)_{ort})^2 \quad (3)$$

(3). equation V_j , It is the variance of the data corresponding to the j th criterion.

Stage 4. The weighting coefficients of all criteria are calculated using the following equation (4):

$$w_j = \frac{V_j}{\sum_{i=1}^m V_j} \quad (4)$$

Here w_j , j . represents the objective weight according to the criterion.

3.2.2. Application Steps of the TOPSIS Method

In this study, the Technique for Order Preference by Similarity to Ideal Solution (TOPSIS), one of the most widely used Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) methods, was employed to analyze the performance of banks based on the selected criteria. The TOPSIS method, originally developed by Hwang and Yoon (1981), has been applied extensively in various decision-making studies in both academic and practical fields.

The primary goal of the TOPSIS approach is to identify the alternative that has the shortest distance to the positive-ideal solution and the farthest distance from the negative-ideal solution (Hwang & Yoon, 1981; Zhu et al., 2012). This ensures that the selected alternative is the most favorable option within the defined decision environment.

The TOPSIS method consists of the following steps:

Step 1: Construction of the Decision Matrix

A decision matrix with dimensions $m \times n$ is formed, where m denotes the number of alternatives (i.e., banks) and n represents the evaluation criteria. This matrix captures the performance values of each alternative relative to each criterion. The format of this matrix is illustrated in Equation (5).

$$= [x_{ij}]_{m \times n} = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \cdots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \cdots & x_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ x_{m1} & x_{m2} & \cdots & x_{mn} \end{bmatrix} \quad (5)$$

Step 2: Normalization of the Decision Matrix

To ensure that all criteria are measured on a comparable scale, the decision matrix is normalized according to Equation (6).

$$r_{ij} = \frac{x_{ij}}{\sqrt{\sum_{i=1}^m x_{ij}^2}}, i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (6)$$

Step 3: Construction of the Weighted Decision Matrix

Using the previously calculated criterion weights, the normalized decision matrix is converted into a weighted decision matrix as described in Equation (7).

$$v_{ij} = w_j \times r_{ij}, i = 1, 2, 3, \dots, m \text{ ve } j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (7)$$

Step 4: Determination of the Ideal Solutions

The positive-ideal solution, which reflects the optimal performance for each criterion, is determined using Equation (8). In contrast, the negative-ideal solution, indicating the poorest performance, is computed through Equation (9).

$$A^+ = \{v_1^+, v_2^+, \dots, v_j^+, \dots, v_n^+\} = \{\max_i v_{ij} | j \in J_1\}, (\min_i v_{ij} | j \in J_2, i = 1, 2, \dots, m) \quad (8)$$

$$A^- = \{v_1^-, v_2^-, \dots, v_j^-, \dots, v_n^-\} = \{\min_i v_{ij} | j \in J_1\}, (\max_i v_{ij} | j \in J_2, i = 1, 2, \dots, m) \quad (9)$$

Step 5: Calculation of the Distances to the Ideal Solutions

For every alternative, the distance to the positive-ideal point D_i^+ and the distance to the negative – ideal point D_i^- are computed using Equations (10) and (11), respectively.

$$D_i^+ = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^+)^2}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (10)$$

$$D_i^- = \sqrt{\sum_{j=1}^n (v_{ij} - v_j^-)^2}, \quad i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (11)$$

Step 6: Calculation of the Closeness Coefficient

The closeness coefficient C_i for each alternative is determined using Equation (12), representing the relative nearness of each alternative to the ideal solution.

$$C_i = \frac{D_i^-}{D_i^- + D_i^+}, i = 1, 2, 3, \dots, m \quad (12)$$

The value obtained using Equation (12) falls within the range $0 \leq C_i \leq 1$. A C_i coefficient closer to 1

indicates that the alternative is near the positive ideal solution point, whereas a value closer to 0 indicates that the alternative is near the negative ideal solution point. The C_i values calculated using Equation (12) are compared with one another and ranked from highest to lowest. The alternative with the highest C_i value is considered to have the best performance among all alternatives.

4. FINDINGS

The decision matrix for the year 2023, selected as the reference year in this study, contains original data related to a wide range of criteria used to evaluate the financial performance of banks. In this context, Table 3 presents the dataset that forms the basis for the application of the SV-TOPSIS method and adds transparency to the analytical process.

The criteria included in the decision matrix encompass a multidimensional set of indicators that reflect the performance of the banking sector—such as the capital adequacy ratio, the ratio of TL-denominated loans to total loans, non-performing loan ratio, liquidity ratio, and return on assets and equity. Through these indicators, the analysis considers not only the size of bank balance sheets but also qualitative dimensions such as profitability, risk structure, and the quality of funding sources.

The 2023 decision matrix is essential in presenting all evaluation criteria in a way that allows for meaningful comparison across banks. Moreover, the use of up-to-date data enhances the relevance of the analysis by better capturing current sectoral dynamics, thereby allowing decision-makers to derive more meaningful insights.

In this regard, Table 3 provides both methodological and visual integrity to the empirical part of the study, clearly demonstrating the data-driven nature of the SV-TOPSIS-based performance evaluation process.

Table 3. Decision Matrix for the Year 2023

C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11
17,1	71,5	5,3	1,2	2,4	15,4	19,2	2,9	33,7	83,6	2,5
14,3	79,8	0,8	1,5	2,4	12,8	13,2	0,6	9,3	94,9	0,3
15,1	69,3	7,9	1,3	1,8	18,6	18,5	1,1	18,0	79,6	0,9
21,9	75,2	5,3	2,4	4,2	36,7	19,1	4,6	36,4	74,9	4,3
17,4	81,3	2,2	1,4	2,6	25,3	23,6	4,5	46,9	52,7	5,2
27,2	63,8	7,7	2,0	5,3	1,3	23,6	3,4	39,8	81,9	2,9
16,8	71,8	4,9	1,0	0,9	27,1	30,5	3,4	38,8	76,7	3,7
21,6	64,9	4,9	2,1	7,6	28,1	23,1	3,7	31,5	76,5	1,8
20,3	74,8	8,1	3,0	3,4	39,6	16,7	4,8	44,6	75,3	4,3
17,2	61,0	14,1	4,2	7,3	29,8	27,2	3,6	38,6	84,1	2,5
16,0	65,8	9,8	1,3	2,8	23,4	26,2	1,4	12,0	79,5	0,1
16,7	69,3	10,6	1,7	2,7	43,4	18,7	4,2	52,7	78,8	3,5
20,6	72,0	2,3	2,0	4,3	36,0	22,4	5,7	43,9	68,7	4,6

Table 4 presents the criterion weights determined using the Statistical Variance (SV) method for each bank included in the study. In this table, each row represents a distinct set of weights specific to an individual bank. In other words, instead of applying a common set of weights across all banks, the criterion weights were calculated separately based on each bank's own data. This approach allows for more precise and institution-specific weighting by taking into account the internal data structure and

variance of each criterion during the performance evaluation process.

The SV method functions by calculating the degree of variance exhibited by each criterion for a given bank. A criterion with a higher variance is considered to have greater discriminatory power for that particular bank and is thus assigned a higher weight. This results in a differentiated importance of criteria across banks, meaning that not all criteria are considered equally influential in the decision-making process. Such differentiation is particularly relevant in sectors like banking, which are characterized by structural heterogeneity—since each bank operates with distinct business models, balance sheet sizes, client portfolios, and strategic priorities.

The criteria listed in the table include indicators such as the capital adequacy ratio, the share of Turkish Lira-denominated loans, the ratio of non-performing loans, and returns on assets and equity. The weight of each criterion varies from bank to bank. For instance, the criterion “Interest Income / Total Income” holds a significantly higher weight for İş Bank, whereas the same criterion is assigned a lower weight for Ziraat Bank. Similarly, Halkbank places a relatively high weight on the ratio of “TL Loans to Total Loans.” These variations underscore the fact that the key determinants of financial performance differ across institutions.

This bank-specific weighting approach enhances the methodological rigor of the study and allows ranking algorithms like TOPSIS to generate more realistic and institutionally relevant outcomes. Compared to studies that assign a single, fixed set of weights to all banks, this model evaluates each bank within its own operational context. As a result, it provides tailored decision support at the institutional level while ensuring a fair basis for comparative analysis.

In conclusion, the SV-based criterion weights presented in Table 4 offer a statistically grounded and analytically rich data structure that deepens the multi-criteria decision-making dimension of the study. By increasing the level of detail in performance analysis, this structure enhances both the reliability and the analytical value of the findings.

Table 4. Criterion Weights

	C1	C2	C3	C4	C5	C6	C7	C8	C9	C10	C11
B1	0,0496	0,0338	0,0128	0,0122	0,0023	0,0956	0,2574	0,0078	0,4650	0,0561	0,0074
B2	0,0177	0,2581	0,0138	0,0162	0,0089	0,0842	0,1510	0,0040	0,4135	0,0300	0,0028
B3	0,0213	0,1027	0,0189	0,0037	0,0004	0,1154	0,0368	0,0028	0,3980	0,2968	0,0033
B4	0,0640	0,1778	0,3733	0,0113	0,0028	0,0713	0,0166	0,0024	0,1200	0,1568	0,0037
B5	0,0012	0,1847	0,0120	0,0061	0,0125	0,1229	0,0442	0,0022	0,5134	0,0991	0,0016
B6	0,0336	0,2088	0,0136	0,0147	0,0071	0,0317	0,0312	0,0034	0,6057	0,0461	0,0040
B7	0,0126	0,0460	0,0672	0,0051	0,0053	0,0137	0,0225	0,0042	0,6359	0,1824	0,0052
B8	0,0095	0,0874	0,0216	0,0007	0,0012	0,0946	0,4924	0,0010	0,1191	0,1710	0,0014
B9	0,0210	0,0539	0,0992	0,0075	0,0013	0,0249	0,0574	0,0092	0,5896	0,1293	0,0066
B10	0,0020	0,1362	0,0998	0,0041	0,0090	0,1254	0,1784	0,0022	0,1810	0,2587	0,0032
B11	0,0464	0,0462	0,0184	0,0133	0,0018	0,0326	0,1926	0,0067	0,4748	0,1647	0,0025
B12	0,0106	0,0938	0,0185	0,0102	0,0241	0,2522	0,3072	0,0009	0,2289	0,0522	0,0015
B13	0,0215	0,0694	0,0103	0,0057	0,0082	0,0628	0,0655	0,0075	0,6984	0,0436	0,0071

The results of the multi-criteria decision analysis based on the TOPSIS method are presented in Table 5. This table displays the annual performance rankings of each bank for the period 2013–2023. According to the findings, Akbank recorded its lowest performance in 2019 (ranked 11th); however, it

showed relatively stable performance during the pandemic years (2020: 10th; 2021: 8th) and subsequently entered an upward trend. This indicates that the bank was only moderately affected by the impacts of the pandemic.

Denizbank and Fibabanka were among the most adversely affected banks during the pandemic (2020–2021), ranking 10th and 11th respectively. Both banks experienced a notable performance decline between 2019 and 2021, but showed significant recovery in 2022.

ING Bank consistently performed poorly throughout the entire period, including the pandemic years, suggesting a structurally weak performance trend rather than a pandemic-specific deterioration.

QNB Finansbank, in contrast, improved its ranking during the pandemic period (2020: 5th; 2021: 3rd), making it one of the least affected banks. Its 3rd place ranking in 2021 highlights its resilience during the crisis.

Şekerbank, after posting its worst performance in 2019, demonstrated a gradual recovery during the pandemic years (2020: 7th; 2021: 5th), suggesting a relatively successful adaptation to the crisis conditions.

T.C. Ziraat Bankası remained in the lower-middle rankings during the pandemic (2020: 8th; 2021: 10th), indicating that it was negatively impacted by the pandemic. However, it showed improvement in the post-pandemic years (2022–2023).

Türkiye Garanti Bankası experienced a noticeable drop in its rankings during the pandemic (2020: 11th; 2021: 9th), indicating that it was significantly affected by the crisis.

Similarly, Halkbank ranked at the bottom during 2020 and 2021 (2020: 9th; 2021: 11th), reflecting a sharp decline in performance under pandemic conditions.

In contrast, Türkiye İş Bankası reached the top position in 2021, becoming the bank least affected—and even positively positioned—during the pandemic. Its leap from a mid-level performance in 2020 (ranked 6th) to 1st place in 2021 is particularly noteworthy.

Vakıfbank maintained high rankings during the pandemic (2020: 3rd; 2021: 3rd), demonstrating relative resilience and effective crisis management.

Yapı Kredi showed moderate fluctuations during the pandemic (2020: 6th; 2021: 9th), but these were not extreme, and its performance remained relatively stable at a mid-level.

Table 5. Bank Performance Rankings Based on TOPSIS Results

	Akbank	Denizbank	Fibabanka	ING Bank	QNB Finansbank	Şekerbank	Türk Ekonomi Bankası	Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası	Türkiye Garanti Bankası	Türkiye Halk Bankası	Türkiye İş Bankası	Türkiye Vakıflar Bankası	Yapı ve Kredi Bankası
2023	2	2	2	10	1	1	2	6	2	8	2	7	2
2022	1	1	1	7	2	2	1	7	1	6	1	1	1

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	6	5	7	4	3	9	11	10	8
2	9	7	6	4	3	5	11	10	8
3	11	4	9	10	6	5	7	8	3
4	3	4	5	2	1	6	9	11	8
5	8	10	11	9	6	4	5	7	3
6	3	4	8	6	7	9	11	10	5
7	10	7	4	5	6	9	11	8	3
8	1	2	3	4	5	9	11	10	8
9	6	7	9	5	4	8	10	11	3
10	1	3	4	5	2	7	11	9	10
11	5	6	8	4	7	9	10	11	3
12	2	3	6	5	4	8	11	10	9
13	4	9	10	7	6	5	11	8	3

5. CONCLUSION and EVALUATION

In this study, the financial performance of 13 deposit banks operating in Türkiye during the period 2013–2023 was analyzed using the TOPSIS ranking method based on criterion weights determined by the Statistical Variance (SV) approach. Decision matrices were constructed separately for each year, and criterion weights were calculated objectively on a bank-specific basis. Annual performance rankings were then obtained using these weights. The results reveal not only the evolving performance dynamics of individual banks over time but also reflect the sectoral fluctuations that impact banking activities.

The findings show that QNB Finansbank A.Ş., Akbank A.Ş., Türkiye Garanti Bankası A.Ş., and Yapı Kredi Bankası A.Ş. consistently ranked among the top-performing institutions in many years, demonstrating relatively stable and strong performance. In contrast, Şekerbank T.A.Ş., Denizbank A.Ş., and at times Halkbank A.Ş. experienced notable fluctuations in performance over the years. The relative decline observed in public banks, particularly after 2020, can be attributed to macroeconomic developments and the effects of the COVID-19 pandemic. On the other hand, certain private banks showed signs of performance improvement during the same period.

Likewise, Zavadskas and Turskis (2011), in their comparative study of MCDM methods, emphasized the superior discriminatory power of the SV method in fields such as finance, where data variability is high. The variation in criterion weights across different banks observed in this study supports their view and helps to eliminate the artificial similarity effect that often arises when fixed weights are applied.

Furthermore, the results obtained using the SV method are consistent with the findings of Kou, Peng, and Wang (2014), who integrated SV-based weighting into financial risk analysis models. Their work also highlighted the contribution of SV weighting in enhancing consistency within decision support systems, reinforcing the methodological validity of the present study.

In this context, the study provides a comprehensive, time-series-based, and institutionally detailed performance evaluation framework suitable for a dynamic and complex sector like banking. Contributing to the literature both methodologically and practically, the study also serves as a reference

for future applications of SV-TOPSIS integration in different industries and decision-making problems.

5.1. Policy Implications

Based on the study's findings, several policy recommendations are proposed for bank managers, regulatory authorities, and investors:

First, the SV method's ability to objectively identify the underlying factors behind performance differences enables banks to pinpoint areas of competitive strength and weakness. Accordingly, developing strategic initiatives in areas with lower weights can help improve institutional balance and overall performance.

Second, the time-series-based fluctuation patterns identified in the study can guide banks in assessing their vulnerability to external shocks. It is recommended that banks develop early warning systems to monitor potential performance shifts, particularly in the face of systemic crises such as the COVID-19 pandemic (Demirgüç-Kunt, Pedraza, & Ruiz-Ortega, 2021).

Finally, regulatory authorities are encouraged to adopt institution-specific evaluation mechanisms such as the SV method, rather than relying solely on sector-wide averages when formulating banking policies. Doing so would enable the development of more equitable and targeted regulations and enhance the effectiveness of micro-level decisions in supporting macro-financial stability.

5.2. Research Limitations and Future Directions

This study is limited to 13 deposit banks operating in Türkiye between 2013 and 2023. While this sample represents the majority of the sector, participation banks and foreign bank branches were excluded. Additionally, the criteria used in the study were limited to financial ratios, excluding qualitative aspects such as corporate governance, digitalization level, and sustainability indicators.

Future research may integrate the SV-TOPSIS methodology with panel data regression models to explore causal relationships—for example, analyzing how improvements in certain criteria affect performance rankings. Comparative studies using alternative weighting techniques such as CRITIC, Entropy, or AHP could also be conducted to further test the sensitivity and robustness of the methodology.

Moreover, cross-country studies that include banks from different regions would be valuable in testing the international applicability of the model. Applying the method to banking systems in Europe, the Middle East, or Asia could provide insights into its generalizability and flexibility (Kou et al., 2019).

REFERENCES

- Aydın, A. (2020). Türkiye’de faaliyet gösteren yabancı sermayeli mevduat bankalarının finansal performans değerlendirilmesi: SD-COPRAS yöntemi uygulaması. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 6(1), 23-40.
- Aydın, Y. (2021). Bütünleşik Bir ÇKKV Modeli ile Sigorta Şirketlerinin Piyasa Performansının Analizi. *Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi*, (32), 53-66.
- Demirgüç-Kunt, A., Beck, T., & Levine, R. (2008). Finance, Inequality and the Poor. *Journal of Economic Growth*, 12(1), 27–49. <https://doi.org/10.1007/s10887-007-9010-6>

- Demirgüç-Kunt, A., Pedraza, A., & Ruiz-Ortega, C. (2021). Banking sector performance during the COVID-19 crisis. *Journal of Banking & Finance*, 133, 106305.
- Erdoğan, B. (2022a). BİST'e Kayıtlı Bankaların Finansal Performansının AHP-SD Tabanlı PIV Yöntemiyle Değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (52), 93-109.
- Erdoğan, B. (2022b). COVID-19 Kamu Sermayeli Mevduat Bankalarının Performansını Nasıl Etkiledi? SV-EDAS Modeli Uygulaması. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 5(7), 897-912.
- Erdoğan, B. (2023). Financial Performance Analysis of Development and Investment Banks: TOPSIS Method. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (34), 1-15.
- Hwang, C. L., & Yoon, K. (1981). Methods For Multiple Attribute Decision Making. *Multiple attribute decision making: methods and applications a state-of-the-art survey*, 58-191.
- Katı, M. (2024). Kamu Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performans Analizi: SV-TOPSIS Uygulaması. *Mali Çözüm Dergisi*, 34, 159-178.
- Kou, G., Peng, Y., & Wang, G. (2014). Evaluation of Clustering Algorithms For Financial Risk Analysis Using MCDM Methods. *Information Sciences*, 275, 1–12. <https://doi.org/10.1016/j.ins.2014.02.137>
- Maredza, A., et al. (2022). Evaluation of Bank Performance And Human Development in South Africa Using Hybrid COPRAS-TOPSIS Approach. *Journal of African Business*, 23(1), 85-104.
- Momeni, M., Zandieh, M., & Amiri, M. (2011). Combining Multiple-Criteria Decision-Making Methods for Ranking Commercial Banks. *Expert Systems with Applications*, 38(5), 4607-4614.
- Stević, Ž., Tadić, D., & Živković, D. (2016). A Fuzzy AHP-TOPSIS Method for Supplier Selection in Manufacturing Companies. *Mathematical Problems in Engineering*, 2016, Article ID 1632684.
- Rao, R. V., & Patel, B. K. (2010). A Subjective and Objective Integrated Multiple Attribute Decision Making Method For Material Selection. *Materials & Design*, 31(10): 4738-4747.
- Soba, M., Ersoy, Y., Tarakçıoğlu Altınay, A., Erkan, B., & Şik, E. (2020). Application of multiple criteria decision-making methods in assignment place selection. *Mathematical Problems in Engineering*, 1-13.
- Zardari, N. H., Ahmed, K., Shirazi, S. M., & Yusop, Z. B. (2015). Weighting methods and their effects on multi-criteria decision making model outcomes in water resources management. Springer Press.
- Zavadskas, E. K., & Turskis, Z. (2011). Multiple criteria decision making (MCDM) methods in economics: An overview. *Technological and Economic Development of Economy*, 17(2), 397–427. <https://doi.org/10.3846/20294913.2011.593291>
- Zhu, X., Wang, F., Liang, C., Li, J., & Sun, X. (2012). Quality credit evaluation based on topsis: Evidence from air-conditioning market in China. *Procedia Computer Science*, (9), 1256-1262.

DERLEME MAKALESİ

Sağlıkta Bütçe Bilincinin Evrimi: Mevcut Bulgular, Eksiklikler ve Politika Önerileri

The Evolution of Budget Awareness in Healthcare: Current Findings, Shortcomings, and Policy Recommendations

Mesut DOĞAN¹

Öz

Bu çalışmanın amacı, sağlık sektöründe bütçe bilinci ve finansal okuryazarlık konusundaki literatürü sistematik tarama yöntemiyle inceleyerek temel durumu, eksiklikleri ve iyileştirme alanlarını ortaya koymaktır. Farklı ülkelerde yapılmış ampirik ve teorik çalışmalardan derlenen bulgular, sağlık çalışanlarının bütçe yönetimi, maliyet farkındalığı ve finansal karar verme becerilerinde belirgin yetersizlikler olduğunu göstermektedir. Bu yetersizlikler, eğitim düzeyi, mesleki deneyim, yönetsel sorumluluk ve kurumların bütçe süreçlerinin şeffaflığı gibi faktörlerden etkilenmektedir. Araştırma, gelişmiş ülkelerde bile sağlık profesyonellerinin önemli bir kısmının finansal okuryazarlık açısından sınırlı bilgiye sahip olduğunu; gelişmekte olan ülkelerde ise bu sorunun daha yaygın ve derin olduğunu ortaya koymaktadır. Elde edilen sonuçlar, politika yapıcılar, hastane yöneticileri, eğitim kurumları ve sağlık çalışanları için yol göstericidir. Özellikle müfredat reformu, hizmet içi eğitimlerin güçlendirilmesi, şeffaf bütçe yönetim sistemlerinin kurulması ve performansa dayalı kaynak tahsisi uygulamalarının hem mali sürdürülebilirliği hem de hizmet kalitesini artırabileceği değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bütçe Bilinci, Finansal Okuryazarlık, Sağlık Yönetimi, Mali Sürdürülebilirlik.

Abstract

This study aims to systematically review the existing literature on budget awareness and financial literacy in the health sector to identify the current situation, key deficiencies, and areas for improvement. Findings drawn from empirical and theoretical studies conducted in different countries indicate notable shortcomings in healthcare workers' budget management, cost awareness, and financial decision making skills. These shortcomings are influenced by factors such as education level, professional experience, managerial responsibilities, and the transparency of institutions' budgeting processes. The research shows that a significant proportion of healthcare professionals have limited financial literacy even in developed countries; in developing countries this issue is more widespread and pronounced. The results offer guidance for policymakers, hospital managers, educational institutions, and healthcare workers. In particular, curriculum reform, strengthening in service training, establishing transparent budget management systems, and

¹ Prof. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Bilecik, Türkiye, mesutdogan07@gmail.com

implementing performance based resource allocation practices are identified as measures that can improve both financial sustainability and service quality.

Keywords: Budget Awareness, Financial Literacy, Healthcare Management, Financial Sustainability.

1. GİRİŞ

Sağlık sektöründe mali kaynakların etkin kullanımı hem hizmet kalitesinin korunması hem de sistemin sürdürülebilirliği açısından kritik öneme sahiptir. Artan sağlık harcamaları, kaynakların sınırlılığı ve hizmet talebindeki sürekli artış, sağlık yöneticilerinin ve profesyonellerinin bütçe bilinci konusunda daha donanımlı olmasını gerektirmektedir (Homauni vd., 2023). Bütçe bilinci, yalnızca mali yönetim sürecinin teknik boyutunu değil; aynı zamanda karar alma süreçlerinde maliyet-etkinlik, kaynak önceliklendirmesi ve finansal sürdürülebilirlik gibi unsurların da dikkate alınmasını içerir (Huang & Lu, 2025). Bu bağlamda, sağlık sektöründe bütçe bilinci kavramı, finansal okuryazarlık ile güçlü bir etkileşim içinde olup bireysel, kurumsal ve toplumsal düzeyde etkiler doğurmaktadır.

Sağlık sektöründe bütçe bilinci ve finansal okuryazarlık, bireysel düzeyde profesyonel karar alma süreçlerini, kurumsal düzeyde ise mali sürdürülebilirliği doğrudan etkileyen kritik bir yetkinlik alanı olarak öne çıkmaktadır. Literatür, hekim, hemşire, tıp öğrencisi ve yöneticiler dahil olmak üzere sağlık çalışanlarının önemli bir kesiminin finansal yönetim, kaynak tahsisi ve maliyet-etkinlik konularında sınırlı bilgiye sahip olduğunu ortaya koymaktadır (Bhattacharya vd., 2023; Jardaly vd., 2024; Zubair vd., 2023). Bu eksiklik, yalnızca bireysel mali kararları değil, aynı zamanda kurumların bütçe yönetim süreçlerini ve sağlık hizmetlerinin kalitesini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Örneğin, yüksek düzeydeki eğitim borçları veya sınırlı mali bilgi, sağlık profesyonellerinin mesleki motivasyonunu ve uzun vadeli kariyer planlamasını olumsuz etkileyebilmekte; bütçe süreçlerine sınırlı katılım ise klinik kararların maliyet boyutunun yeterince göz önünde bulundurulmamasına yol açabilmektedir (Young vd., 2016).

Araştırmalar, finansal okuryazarlığın yalnızca bireysel mali farkındalığı artırmakla kalmadığını, aynı zamanda yönetsel kapasiteyi, kaynakların verimli kullanımını ve uzun vadeli stratejik planlamayı da desteklediğini göstermektedir (Sharma & Rojek, 2019; Singh vd., 2020; Wagner & Walstad, 2018). Sağlık sektöründe bütçe bilincinin güçlendirilmesi, maliyetlerin kontrol altına alınması, israfın önlenmesi ve hizmet kalitesinin korunması açısından hayati önem taşımaktadır. Bu bağlamda, finansal eğitim programlarının müfredata entegre edilmesi, hizmet içi eğitimlerin yaygınlaştırılması ve bütçe yönetiminde şeffaflığın artırılması hem bireysel hem de kurumsal düzeyde sürdürülebilir sağlık finansmanını destekleyecek temel adımlar olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, sağlıkta bütçe bilincinin geliştirilmesi, yalnızca ekonomik bir gereklilik değil, aynı zamanda kaliteli, erişilebilir ve sürdürülebilir sağlık hizmetlerinin sağlanması için stratejik bir öncelik olarak görülmelidir.

Son yıllarda yapılan çalışmalar, sağlık profesyonellerinin maliyet farkındalığı ve finansal okuryazarlık düzeylerinin, bütçe bilincinin gelişiminde belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Örneğin, Pakos ve Mpogiatzidis (2025a) tarafından yapılan sistematik inceleme, sağlık çalışanlarının genel olarak finansal yönetim ve bütçe planlaması konusunda yetersiz bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Benzer şekilde, Zuma ve Mahomed (2025), hemşire yöneticilerin finansal yönetim becerilerinin sınırlı olduğunu ve bu durumun bütçe kararlarının etkinliğini olumsuz etkileyebileceğini vurgulamaktadır. Bu bulgular, sağlık sektöründe mali eğitim ve farkındalık programlarının önemini açıkça ortaya koymaktadır.

Bütçe bilincinin eksikliği mali kaynakların etkin olmayan biçimde tahsis edilmesine yol açarak hem hizmet kalitesini hem de hasta memnuniyetini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Ekeh vd. (2025), tıp öğrencileri ve genç hekimlerin sağlık finansmanı ve bütçe yönetimi konularında bilgi eksikliklerinin, klinik karar alma süreçlerinde maliyet-etkinlik perspektifinin yeterli düzeyde dikkate alınmamasına yol açabileceğini ortaya koymaktadır. Bu durum, özellikle kaynakların kısıtlı olduğu

sağlık sistemlerinde, maliyet etkinliği yüksek kararların alınmasını önemli ölçüde güçleştirmektedir. Diğer taraftan, lider konumdaki sağlık profesyonellerinin finansal okuryazarlık düzeyleri, bütçe bilincinin kurumsal düzeyde yaygınlaşmasında önemli bir faktördür. İsmail vd. (2025) tarafından yapılan çalışma, hemşire liderlerin finansal yönetim uygulamalarını etkin şekilde kullanmasının hem mali sürdürülebilirlik hem de hizmet kalitesini artırmada kritik rol oynadığını ortaya koymuştur. Bu bağlamda, sağlık yöneticilerinin bütçe bilinci geliştirme süreçleri, yalnızca bireysel eğitim programlarıyla değil, aynı zamanda kurumsal kültürün güçlendirilmesi ve stratejik yönetim yaklaşımlarıyla da desteklenmesi gerekmektedir.

Uluslararası literatür, sağlık sektöründe bütçe bilincinin yalnızca gelişmiş ülkelerle sınırlı bir gereklilik olmayıp, gelişmekte olan ülkelerde de kritik bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. Agarwal ve Biswas (2022), Hindistan'daki sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin görece düşük olduğunu ve bu durumun sağlık bütçelerinin etkin yönetimini güçleştirdiğini rapor etmiştir. Benzer biçimde, Mtula vd. (2024), Kenya örneğinde çok düzeyli (multi-level) müdahalelerin sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık ve bütçe bilincini artırmada etkili olabileceğini göstermektedir. Bu bulgular, farklı ekonomik ve kültürel bağlamlarda bütçe bilincini güçlendirmeye yönelik stratejilerin geliştirilmesinin önemini güçlü biçimde vurgulamaktadır.

Türkiye bağlamında da benzer bir durum gözlenmektedir. Özyeşil vd. (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışma, sağlık çalışanlarının finansal okuryazarlık düzeylerinin orta seviyede olduğunu, ancak bütçe yönetimi ve maliyet analizi konularında yeterli farkındalık sergilemediklerini ortaya koymuştur. Ceylan (2020) ise, Türkiye sağlık sektöründe finansal okuryazarlığı etkileyen faktörleri inceleyerek; eğitim düzeyi, mesleki deneyim ve kurumsal destek mekanizmalarının bütçe bilincinin gelişiminde belirleyici rol oynadığını ortaya koymuştur.

Bu çalışmanın temel amacı, sağlık sektöründe bütçe bilincinin evrimini inceleyerek, mevcut durumun kapsamlı bir değerlendirmesini yapmak ve literatürdeki boşlukları ortaya koymaktır. Çalışma, geçmiş araştırmaları disiplinler arası bir çerçevede sentezleyerek, farklı ülkeler ve çeşitli sağlık profesyoneli grupları bağlamında bütçe bilincinin düzeyini, belirleyici unsurlarını ve geliştirilmesine yönelik uygulamaları değerlendirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda, sağlık alanında bütçe bilincinin hizmet kalitesi, mali sürdürülebilirlik ve kaynak yönetimi üzerindeki etkileri hem teorik hem de pratik düzeyde ortaya konacaktır. Her ne kadar sağlıkta finansal okuryazarlık ve bütçe yönetimi konularına ilişkin çok sayıda çalışma bulunsun da, bu çalışmaların büyük bir bölümü tek ülke veya tek meslek grubuna odaklanmakta ve çoğu zaman disiplinler arası bütüncül bir yaklaşım sunmamaktadır. Bu araştırma, farklı coğrafi ve mesleki bağlamlardan elde edilen bulguları karşılaştırmalı bir perspektifle bütünlleştirerek, sağlık sektöründe bütçe bilincinin küresel ve yerel düzeyde analitik bir değerlendirmesini sunmaktadır. Ayrıca, bütçe bilinci yalnızca maliyet kontrolü bağlamında değil, stratejik karar alma, liderlik ve sağlık politikaları perspektifleri çerçevesinde ele alınarak literatüre özgün bir katkı sağlanmaktadır. Çalışmanın çıkış noktası, artan sağlık harcamaları, kaynakların sınırlılığı ve küresel ölçekte sağlık sistemlerinin sürdürülebilirlik baskısıyla karşı karşıya olmasıdır. Elde edilen bulgular, politika yapımcılar için sağlık bütçelerinin daha etkin yönetimine yönelik kanıta dayalı stratejiler geliştirilmesine imkân tanıyacaktır. Özellikle, sağlık profesyonellerinin finansal farkındalık düzeylerinin artırılmasına yönelik eğitim programlarının tasarlanması, bütçe planlama süreçlerinde şeffaflığın güçlendirilmesi ve liderlik pozisyonlarındaki kişilerin mali yönetim yetkinliklerinin geliştirilmesi konularında yol gösterici olacaktır. Böylece çalışma, yalnızca akademik literatüre değil, aynı zamanda sağlık bakanlıkları, hastane yöneticileri ve mesleki eğitim kurumları gibi uygulayıcı aktörlere de somut politika önerileri sunarak, sağlık sektöründe bütçe bilinci, hizmet kalitesi ve mali sürdürülebilirliği destekleyen stratejik karar alma mekanizmalarının güçlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

2. SAĞLIK PROFESYONELLERİNDE BÜTÇE BİLİNCİ VE FİNANSAL OKURYAZARLIK DÜZEYİ

Sağlık profesyonellerinin bütçe bilinci ve finansal okuryazarlık düzeyleri, farklı ülke bağlamları ve meslek grupları arasında anlamlı farklılıklar sergilese de, genel eğilimin “yetersizlik” yönünde olduğu görülmektedir. Çoklu bağlamlardan elde edilen sistematik kanıtlar, maliyet bilgisi, bütçe süreçlerine katılım ve finansal karar alma yeterliklerinin klinik uygulamalara düzenli ve tutarlı biçimde entegre edilmediğini ortaya koymaktadır (Pakos & Mpogiatzidis, 2025b). Bu durum, hem mikro hem de makro düzeyde yapısal boşlukların varlığına işaret etmektedir.

Finansal okuryazarlığın ölçümüne ilişkin yaklaşımlar literatürde belirgin bir heterojenlik sergilemektedir. Bazı çalışmalar bu kavramı kişisel finans yönetimi veya temel finans bilgisi çerçevesinde ele alırken, diğerleri sağlık hizmetlerine özgü maliyet farkındalığı, bütçe süreçlerine katılım ve maliyet etkinliğine dayalı karar alma gibi göstergeler üzerinden ele almaktadır. Örneğin, klinik personelde maliyet farkındalığı, tanı ve tedavi seçimlerinde mali sonuçların dikkate alınma eğilimi ile değerlendirilirken (St Clair, 2019), yönetici konumundaki hemşirelerde bütçe planlaması, performans izleme ve kaynak tahsisi kararlarına katılım gibi yetkinlikler ön plana çıkmaktadır (Brydges vd., 2019; Zuma & Mahomed, 2025). Her ne kadar bu ölçüm çeşitliliği, çalışmalar arasında doğrudan karşılaştırma yapmayı güçleştirse de, farklı görev rollerinin gerektirdiği yetkinlik profillerine ilişkin önemli ve açıklayıcı bulgular sunmaktadır.

Meslek grupları düzeyinde incelendiğinde, klinisyenler (asistan ve uzman hekimler) ile yönetici pozisyonundaki hemşire ve hekimler arasında belirgin farklılıklar gözlenmektedir. Literatürde, genç hekimlerde finansal okuryazarlık ve bütçe bilincinin genellikle düşük düzeyde olduğu ve bu durumun maliyet-etkin karar verme eğilimini zayıflattığı rapor edilmiştir (Ekeh vd., 2025; Wong vd., 2018). Yönetici hemşirelerde dahi finansal okuryazarlığın beklenen düzeyin altında kalması, birim ölçeğinde bütçe kontrolü ve verimlilik artırma çabalarını sınırlayabilmektedir (Zuma & Mahomed, 2025; Naranjee, Ngxongo & Sibiyi, 2019). Buna karşın, yönetici rollerde finansal yetkinliğin artması, kurumsal düzeyde mali sürdürülebilirliğe katkıyı anlamlı ölçüde güçlendirmektedir (Gačić vd., 2023).

Coğrafi bağlam, araştırma bulgularında gözlemlenen farklılıkları anlamlı ölçüde etkilemektedir. Hindistan, Kenya, Güney Afrika ve Türkiye örneklerinden elde edilen kanıtlar; eğitim düzeyi, görev tanımı, gelir düzeyi ve kurumsal destek gibi değişkenlerle yakından ilişkili sistematik açıkların varlığını ortaya koymaktadır (Agarwal & Biswas, 2022; Mtula, Son & Wambalaba, 2024; Millen & Stacey, 2022; Özyeşil, Tembalo & Sur, 2024). Gelişmekte olan ülkelerde kurumsal bütçe mekanizmalarındaki şeffaflık eksikliği, veri altyapısının yetersizliği ve performans dayalı yönetim kapasitesinin sınırlılığı, bireysel düzeyde bütçe bilincinin gelişimini de engellemektedir. Bu bağlamda, mikro düzeyde uygulanan eğitim müdahalelerinin tek başına kalıcı davranış değişimleri yaratma potansiyeli sınırlı kalmaktadır.

Mevcut literatür, tıp öğrencileri ve asistanlara yönelik finansal okuryazarlık eğitiminin müfredata sistematik biçimde entegre edilmediğini ve gerçekleştirilen kısa süreli atölye çalışmalarının çoğunlukla “farkındalık artırma” düzeyinde sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Her ne kadar kişisel finans veya maliyet okuryazarlığına yönelik atölyeler kısa vadede bilgi düzeyini ve tutumları iyileştirebilse de, kalıcı davranış değişiklikleri yaratma ve bu kazanımların klinik karar süreçlerine yansımaları konusunda kanıtlar sınırlıdır (Woolley vd., 2024; Payne vd., 2020; Mulligan, Dickson & DeVahl, 2020; Wang vd., 2021). Borç yükü ve finansal stresin kariyer tercihleri ile genel esenlik üzerinde olumsuz etkiler yarattığına ilişkin bulgular ise, söz konusu eğitimin kapsamının yalnızca “bilgi aktarımı” ile sınırlandırılmaması gerektiğini ortaya koymaktadır (Pisaniello vd., 2019; Lee vd., 2024).

Hemşirelik ve hekimlik alanlarında liderlik pozisyonlarına yükseldikçe bütçe bilincinin kurumsal düzeyde somut etkilere dönüştüğü gözlenmektedir. Nitekim hemşire liderlerin finansal yönetim uygulamalarını sistematik biçimde benimsemeleri, bakım kalitesi ile mali sürdürülebilirlik üzerinde olumlu çıktılar üretmektedir (Ismail et al., 2025). Bununla birlikte, liderlik eğitim programlarında yer alan bütçe ve finans modüllerinin kapsamı ve derinliği kurumlar arasında belirgin farklılıklar

sergilemektedir. Bu bağlamda, söz konusu ilişkinin nedenselliğini daha güçlü biçimde ortaya koyabilmek amacıyla uzunlamasına araştırma tasarımlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Kurumsal düzeyde işleyen mekanizmalar, bireysel düzeydeki mali farkındalığın yönlendirilmesinde belirleyici rol oynamaktadır. Hastane bütçe sistemlerinin şeffaf ve katılımcı bir biçimde tasarlanması, hekim-yöneticilerin bütçe bilincini artırarak klinik karar süreçlerinde maliyet-etkinlik boyutunun güçlenmesine katkı sağlayabilmektedir (Huang & Lu, 2025). Bununla birlikte, bütçe özerkliği ve piyasa baskısı gibi makro düzeydeki düzenlemelerin, hangi koşullarda sosyal sağlık sigortası ile tamamlayıcı bir işlev gördüğü literatürde hâlen tartışmalı bir alan olarak varlığını sürdürmektedir (Sepehri, 2014; Sohrabi vd., 2021). Ayrıca, öğretim hastanelerinin öğretim hizmeti-hasta bakımı-araştırma faaliyetleri arasındaki dengeyi sağlamaya yönelik özgün finansal zorlukları, bütçe bilincinin kurumsal düzeyde yerleşmesini güçleştirmektedir (Safarani vd., 2018).

Belirleyici unsurlar arasında eğitim ve kıdem düzeyi, görev rolleri, veri ve dijital okuryazarlık, kurum içi geri bildirim mekanizmalarının etkinliği, performans göstergelerinin klinik çıktılarla ilişkilendirilmesi ve teşvik sistemlerinin yapısı öne çıkmaktadır. Literatürde, bireysel yetkinliklerin yanı sıra bağlamsal kırılganlıkların —örneğin veri erişimindeki sınırlılıklar, maliyet bilgisine gerçek zamanlı erişim eksikliği ve üst yönetim ile iletişim kanallarının yetersizliği— davranış değişimi üzerinde belirleyici olduğu vurgulanmaktadır (Agarwal & Biswas, 2022; Özyeşil, Tembelo & Sur, 2024; Brydges vd., 2019). Bu doğrultuda, etkili müdahalelerin yalnızca bireysel düzeye değil, aynı zamanda süreç ve sistem tasarımına da odaklanması gerekmektedir.

Yöntemsel açıdan, mevcut literatürün önemli bir bölümü kesitsel anket çalışmalarına dayanmaktadır. Bu tasarımlar, farkındalık düzeyinin betimlenmesinde yararlı olmakla birlikte, eğitim müdahalelerinin tutum/niyet, davranış, klinik sonuçlar ve mali çıktılar arasındaki nedensel bağlantıları ortaya koymada yetersiz kalmaktadır. Ayrıca, kullanılan ölçütlerin standardize edilmemesi (kişisel finans bilgisi, klinik maliyet farkındalığı, bütçe süreçlerine katılım, vb.) bulguların karşılaştırılabilirliğini sınırlamaktadır. Çok merkezli, uzunlamasına ve deneysel araştırmaların; ortak bir ölçüm çekirdeği ile açık tanımlanmış sonuç göstergelerini (örneğin birim başına maliyet, uygunsuz tetkik oranı, kalite endeksleri) içermesi mevcut yöntemsel boşlukların giderilmesine katkı sağlayabilir.

Sonuç olarak, mevcut kanıtlar sağlık profesyonelleri arasında bütçe bilinci ve finansal okuryazarlığın kritik öneme sahip olmakla birlikte çoğu durumda yetersiz düzeyde kaldığını; liderlik, kurum kültürü ve bütçe sistemlerinin tasarımının bireysel yetkinliklerle etkileşim içinde sonuçları şekillendirdiğini; eğitim müdahalelerinin ise çok düzeyli (birey-süreç-sistem) bir yaklaşımla kurgulanmadığında kalıcı etkiler üretmekte sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, ilerleyen bölümlerde tartışılacak yönetim ve politika araçlarının, mikro düzey eğitim girişimlerini şeffaf bütçe süreçleri, veri görünürlüğü ve performansla uyumlu teşvik mekanizmalarıyla bütünleştirmesi, literatürde sıkça vurgulanan eksik halkayı tamamlayabilecek potansiyele sahiptir.

3. EĞİTİM MÜDAHALELERİ VE BÜTÇE BİLİNCİNİN GELİŞTİRİLMESİNE YÖNELİK STRATEJİLER

Sağlık profesyonellerinde bütçe bilincinin geliştirilmesine yönelik en yaygın uygulamalar, eğitim ve farkındalık programlarıdır. Bununla birlikte, literatür bu programların tasarım kalitesi, uygulama süresi ve ölçüm yöntemleri bakımından önemli bir heterojenlik sergilediğini ortaya koymaktadır. Bazı girişimler, yalnızca kısa süreli ve tek oturumluk atölyelerle sınırlı kalırken (Payne vd., 2020; Woolley vd., 2024), diğerleri haftalar süren ya da dönemlik modüller şeklinde müfredata entegre edilmektedir (Mulligan, Dickson & DeVahl, 2020; Fischer vd., 2022). Süre ve içerik derinliğinin artması, kalıcı öğrenme eğilimini güçlendirmekte; ancak bu kazanımların özellikle klinik karar verme süreçlerine yansımalarına ilişkin kanıtlar halen sınırlı düzeydedir.

Müdahale tasarımlarında iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır: (i) Borç yönetimi, tasarruf ve yatırım gibi unsurları içeren kişisel finans okuryazarlığı odaklı programlar ve (ii) Maliyet-etkinlik analizi,

bütçe planlama, kaynak tahsisi ve verimlilik metrikleri gibi bileşenlere yoğunlaşan kurumsal bütçe ve maliyet yönetimi programları. Literatürde, tıp öğrencileri ve asistanlara yönelik müdahalelerin ağırlıklı olarak kişisel finans eğitimine odaklandığı (Lee vd., 2024; Shappell vd., 2018), yönetici pozisyonundaki hemşire ve hekimlerde ise kurumsal bütçe odaklı eğitimlerin daha yaygın olduğu görülmektedir (Ismail vd., 2025; Gačić vd., 2023). Bununla birlikte, bu iki alanın birbirinden bağımsız biçimde tasarlanması, profesyonellerin kişisel mali farkındalık düzeyi ile kurumsal maliyet yönetimi yetkinlikleri arasındaki olası sinerjinin ortaya çıkmasını sınırlamaktadır.

Literatürdeki bazı çalışmalar, eğitim programlarının yalnızca bilgi düzeyini artırmakla sınırlı kalmayıp, davranış değişikliğini de teşvik edebilmesi için uygulamalı öğrenme yöntemlerinin kritik bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, simülasyon temelli bütçe yönetimi uygulamaları, vaka analizleri ve gerçek bütçe verilerinin kullanıldığı atölye çalışmaları, geleneksel ve pasif ders anlatımı yöntemlerine kıyasla daha yüksek düzeyde öğrenme çıktıları üretmektedir (Huang & Lu, 2025; Vengaloor Thomas vd., 2021). Nitekim, birim yöneticilerinin kendi departmanlarına ait maliyet verileri üzerinden analiz gerçekleştirmesi, bütçe bilincinin bilgi boyutundan davranışsal boyuta taşınmasına önemli ölçüde katkı sağlayabilmektedir.

Bir diğer kritik boyut, klinik ve idari personelin ortak öğrenme süreçlerini teşvik eden multidisipliner eğitim yaklaşımlarıdır. Bu kapsamda, klinik ve idari birim çalışanlarının aynı eğitim programlarında yer alması, maliyet yönetimine ilişkin karar alma süreçlerinde iletişim ve iş birliğini güçlendirebilmektedir. Naranjee vd. (2019), Güney Afrika için gerçekleştirdikleri çalışmada, hemşire yöneticiler ile mali işler birimi çalışanlarının ortak atölye çalışmalarına katılımının, bütçe planlama sürecinde bilgi paylaşımını ve şeffaflığı anlamlı ölçüde artırdığını ortaya koymuştur. Bu tür yaklaşımlar, özellikle bütçe sürecinde çok aktörlü karar yapılarının hâkim olduğu sağlık kurumlarında stratejik önem taşımaktadır.

Dijital teknolojiler, sağlık sektöründe bütçe bilincinin geliştirilmesine yönelik yeni olanaklar sunmaktadır. Gerçek zamanlı maliyet izleme panelleri, otomatik raporlama sistemleri ve eğitim amaçlı sanal simülasyon platformları, katılımcıların veriye dayalı karar verme yetkinliklerini güçlendirmenin yanı sıra sürekli geri bildirim mekanizmaları oluşturmaktadır. Özellikle gelişmiş sağlık sistemlerinde kullanılan “dashboard” uygulamaları, klinik süreçler ile maliyet verilerini entegre ederek hem klinisyenler hem de yöneticiler için yüksek düzeyde görünürlük sağlamaktadır (Fischer vd., 2022; Gačić vd., 2023). Bununla birlikte, düşük ve orta gelirli ülkelerde söz konusu teknolojik altyapının yetersizliği, bu uygulamaların yaygın biçimde benimsenmesinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır.

Eğitim müdahalelerinin etkinliği, yalnızca içerik niteliğine değil, aynı zamanda kurumsal düzeyde sağlanan destek ve teşvik mekanizmalarının varlığına da bağlıdır. Eğitim sonrasında katılımcılara bütçe planlama sorumluluklarının atanması, maliyet-etkinlik performansının sistematik olarak değerlendirilmesi ve elde edilen performans göstergelerinin kariyer gelişim süreçlerinde dikkate alınması, edinilen bilginin kalıcı davranış değişikliğine dönüşmesini kolaylaştırmaktadır. Buna karşılık, eğitim sonrasında görev tanımı ve yetki alanında herhangi bir değişiklik yapılmayan personelde motivasyon düzeyinin kısa sürede gerileyebildiği bildirilmektedir (Brydges ve ark., 2019; Wong ve ark., 2018).

Politika düzeyinde, bazı ülkelerde bütçe bilinci eğitimleri zorunlu hizmet içi eğitim kapsamına alınmıştır. Örneğin, Hindistan’da toplum sağlığı çalışanlarına yönelik olarak yürütülen yaşam becerileri ve finansal okuryazarlık eğitimlerinin, saha uygulamalarıyla desteklenmesi sonucunda hem bireysel hem de kurumsal çıktılarda iyileşme sağlandığı ortaya konmuştur (Sharma vd., 2021). Benzer biçimde, Kenya’da geliştirilen çok düzeyli politika yaklaşımları, bireysel bilgi eksikliklerinin giderilmesinin yanı sıra sistem düzeyinde veri erişimine ilişkin sorunların çözümünü de hedeflemiştir (Mtula, Son ve Wambalaba, 2024).

Eleştirel bir perspektiften değerlendirildiğinde, mevcut literatürde gözlemlenen temel sınırlılıklardan biri, eğitim müdahalelerinin uzun dönemli etkilerine ilişkin izleme ve değerlendirme çalışmalarının yetersizliğidir. Sağlık alanında uygulanan finansal eğitim programlarının 6 ay, 1 yıl veya daha uzun vadede bilgi düzeyi, tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini ölçen çalışmalar oldukça sınırlıdır. Ayrıca, bu tür eğitim çıktılarının doğrudan klinik performans göstergeleri ve mali verimlilik ölçütleri ile ilişkilendirildiği ampirik araştırmaların azlığı, politika yapıcılarının “yatırımın getirisi-geri dönüşü” hesaplamalarında karşılaştıkları belirsizlikleri artırmaktadır. Bunun yanı sıra, literatürde bütçe bilincinin gelişiminde kültürel bağlamın belirleyici rolüne de dikkat çekilmektedir. Finansal yönetim pratikleri; maliyet kavramına yüklenen anlam, kurumsal hiyerarşi yapısı ve iletişim kültürü gibi bağlamsal faktörlerden önemli ölçüde etkilenmektedir. Dolayısıyla, eğitim içeriklerinin evrensel ve standart bir format yerine yerel sosyo-kültürel koşullara uyarlanmış şekilde tasarlanması, etkililiği artırabilecek kritik bir unsurdur. Sonuç olarak, eğitim müdahaleleri sağlık sektöründe bütçe bilincinin geliştirilmesinde stratejik bir araç konumundadır; ancak yüksek etkililik düzeyine ulaşabilmesi, içerik derinliği, uygulamalı pedagojik yaklaşımlar, kurumsal entegrasyon, dijital ve teknolojik destek mekanizmaları, uzun vadeli izleme süreçleri ve bağlamsal uyarlama ilkelerinin bütüncül bir çerçevede bir araya getirilmesini gerektirmektedir. Mevcut kanıtlar, bu bütüncül yaklaşımın hem bireysel düzeyde farkındalık artışı hem de kurumsal düzeyde maliyet-etkinlik üzerinde kalıcı etkiler yaratma potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir.

4. KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLER

Sağlık sektöründe bütçe bilincinin gelişimi, yalnızca bireysel bilgi ve becerilerle sınırlı olmayıp; kurumsal yönetim yapıları, politika çerçeveleri ve sağlık sisteminin genel finansman modeli tarafından da şekillendirilmektedir. Mevcut literatür, kurum içi bütçe yönetim sistemlerinde şeffaflık düzeyi, karar alma süreçlerindeki yetki dağılımı ve veri erişim imkanlarının, çalışanların mali farkındalık düzeyini doğrudan etkileyen kritik belirleyiciler olduğunu ortaya koymaktadır (Huang & Lu, 2025; Homauni vd., 2023). Nitekim, bütçe verilerinin yalnızca üst yönetim kademesinde tutulduğu hiyerarşik örgütlenme modellerinde, orta kademe yöneticilerin maliyet-etkin karar alma kapasiteleri önemli ölçüde sınırlanmaktadır.

Kurumsal düzeyde önemli bir belirleyici olarak öne çıkan bütçe özerkliği, kamu hastanelerinin mali yönetim performansını doğrudan etkileyebilmektedir. Konuya ilişkin ampirik bulgular, mali karar alma yetkisinin artırılmasının yerel düzeyde kaynak tahsisini ve kullanım etkinliğini iyileştirebildiğini; ancak bu sürecin güçlü mali denetim mekanizmaları ile desteklenmemesi durumunda kaynak israfı riskini artırabileceğini ortaya koymaktadır (Sohrabi vd., 2021; Sepehri, 2014). Bu bağlamda, bütçe özerkliğinin maliyet bilincini geliştirebilmesi için yetki devri ile hesap verebilirlik unsurlarının dengeli bir şekilde yaylandırılması gerekmektedir.

Politika düzeyinde, ülkeler arasındaki sağlık sistemi farklılıkları, bütçe bilinci uygulamalarının biçimlenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Merkezîyetçi modellerde bütçe planlaması çoğunlukla ulusal sağlık otoriteleri tarafından yürütülürken, desantralize modellerde bölgesel veya yerel yönetimler daha geniş mali yetkilere sahiptir. Güney Afrika (Zuma & Mahomed, 2025; Naranjee, Ngxongo & Sibiyi, 2019) ve Hindistan (Sharma vd., 2021) örnekleri, bölgesel düzeyde yetkilendirmenin yerel maliyet farklılıklarının dikkate alınmasını kolaylaştırdığını; ancak yeterli finansal okuryazarlık eğitimi sağlanmadığında bu özerkliğin mali riskleri de artırabileceğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, politik istikrar ve bütçe sürekliliği, sağlık finansmanında sürdürülebilirliğin kritik unsurları arasındadır. Siyasi değişimler, sağlık bütçelerinin önceliklerinde hızlı yönelim değişikliklerine yol açabilmekte; özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, sağlık yatırımlarının uzun vadeli sürdürülebilirliği açısından bütçe bilincinin kurumsallaşması zorunlu hâle gelmektedir. Hükûmetlerin uzun vadeli stratejik planları ile sağlık kurumlarının bütçe planlarının uyumlaştırılması, hem kaynakların etkin kullanımını sağlayarak israfı önlemekte hem de çalışanların mali hedeflere yönelik motivasyonunu güçlendirmektedir (Gačić vd., 2023).

Sağlık finansmanında sürdürülebilirliğin sağlanmasında bir diğer kritik unsur, politik istikrar ve bütçe sürekliliğidir. Siyasi otoritedeki değişimler, sağlık bütçelerinin önceliklendirilmesinde ani ve radikal kaymalara neden olabilmektedir. Özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde, sağlık yatırımlarının devamlılığı, bütçe bilincinin kurumsallaşması açısından temel bir ön koşul niteliği taşımaktadır. Hükümetin uzun vadeli stratejik planları ile sağlık kurumlarının kendi bütçe planları arasındaki uyumun sağlanması, yalnızca kaynak kullanımında etkinliği artırmakla kalmayıp, aynı zamanda sağlık çalışanlarının mali hedeflere yönelik motivasyonunu da güçlendirmektedir (Gačić vd., 2023).

Kurumsal kültür, bütçe bilincini şekillendiren temel yapısal faktörlerden biridir. Açık iletişim, şeffaf raporlama ve çok paydaşlı karar alma mekanizmalarının benimsendiği kurumsal yapılarda bütçe bilincinin daha yüksek düzeyde geliştiği gözlenmektedir. Buna karşılık, otoriter ve kapalı yönetim anlayışının hakim olduğu örgütlerde mali süreçler çoğunlukla üst yönetimin tekelinde yürütülmekte, alt kademe çalışanların bütçe süreçlerine katılımı sınırlı kalmaktadır. Bu durum, çalışanların maliyet optimizasyonuna yönelik potansiyel fırsatları algılamaya ve değerlendirme kapasitelerini önemli ölçüde kısıtlamaktadır (Ismail vd., 2025; Brydges vd., 2019).

Politika yapıcılar açısından finansal teşvik mekanizmalarının tasarımı, sağlık kurumlarında mali disiplinin ve kaynak kullanım etkinliğinin artırılmasında kritik bir politika aracıdır. Kurum içi performans değerlendirme sistemlerine bütçe yönetimi ve maliyet-etkinlik göstergelerinin dahil edilmesi, bütçe bilincinin davranışsal düzeyde pekişmesine katkı sağlayabilir. Nitekim, bazı ülkelerde üst düzey yöneticilerin prim ödemelerinin kurumun yıllık mali hedeflere ulaşma düzeyine endekslendiği görülmektedir. Ancak, teşvik sistemlerinin hatalı tasarımı durumunda kısa vadeli mali tasarrufların, uzun vadeli kalite ve hasta güvenliği hedefleri üzerinde olumsuz etkilere yol açabileceği ifade edilmektedir (Safarani vd., 2018).

Kurumsal bütçe bilincinin gelişiminde, veri yönetimi ve raporlama altyapısı kritik bir rol üstlenmektedir. Elektronik sağlık kayıt sistemleriyle entegre edilen maliyet izleme modülleri, kaynak kullanımını görünür kılmayın yanı sıra karar alma süreçlerinin hızlanmasına da katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, düşük gelirli ülkelerde altyapı yetersizlikleri, veri bütünlüğüne ilişkin sorunlar ve teknik personel eksikliği, bu sürecin etkinliğini önemli ölçüde sınırlamaktadır (Mtula, Son & Wambalaba, 2024). Bütçe bilincinin gelişiminde bir diğer belirleyici unsur ise yasal düzenlemelerdir. Bazı ülkelerde sağlık kurumlarının yıllık bütçe raporlarını kamuya açık şekilde yayımlaması yasal bir yükümlülük olarak tanımlanmıştır. Bu tür düzenlemeler, hem hesap verebilirliğin hem de mali farkındalığın güçlenmesine katkı sunmaktadır. Nitekim Kanada ve Avustralya’da uygulanan bu model, kurum içi mali şeffaflık kültürünü pekiştirmektedir. Ancak söz konusu raporların etkili olabilmesi, içeriklerinin anlaşılır, erişilebilir ve kullanıcı dostu bir biçimde hazırlanmasına bağlıdır.

Eleştirel bir perspektiften değerlendirildiğinde, mevcut literatürün büyük ölçüde kurumsal ve politik faktörleri tanımlayıcı düzeyde ele aldığı, ancak bu faktörlerin bütçe bilinci üzerindeki nedensel etkilerini istatistiksel olarak test eden ampirik çalışmaların sınırlı kaldığı görülmektedir. Ayrıca, politika değişikliklerinin uzun vadeli sonuçlarını değerlendiren boyamsal analizlerin eksikliği dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, bütçe bilincinin sürdürülebilir ve yaygın bir şekilde gelişebilmesi, bireysel düzeyde yürütülen eğitim programlarının kurumsal yönetim modelleri ve ulusal sağlık politikalarıyla bütünleşik bir biçimde tasarlanmasını gerektirmektedir. Aksi durumda, bireysel düzeyde kazanılan bilgi ve beceriler, kurumsal yapısal kısıtlar ve politik engeller nedeniyle işlevselliğini yitirebilir. Dolayısıyla, politika yapıcılarının ve kurum yöneticilerinin bütçe bilincini artırmaya yönelik stratejileri çok düzeyli, bütüncül ve entegratif bir çerçevede ele alması kritik bir gereklilik olarak ortaya çıkmaktadır.

5. KURUMSAL VE POLİTİK FAKTÖRLERİN SAĞLIKTA BÜTÇE BİLİNCİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNE YÖNELİK LİTERATÜRÜN ELEŞTİREL DEĞERLENDİRMESİ

Mevcut literatür, sağlık alanında bütçe bilincinin oluşumunda kurumsal ve politik faktörlerin belirleyici bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Araştırmalar, özellikle bütçe özerkliği, yönetim kültürü, politik istikrar, mali teşvik mekanizmaları ve veri yönetim altyapısının, çalışanların mali farkındalık düzeylerini doğrudan etkilediğini göstermektedir (Huang & Lu, 2025; Homauni vd., 2023; Ismail vd., 2025). Bununla birlikte, mevcut çalışmaların önemli bir bölümü betimleyici nitelikte kalmakta; söz konusu faktörlerin nedensel etkilerine ilişkin boylamsal ve karşılaştırmalı analizlere yönelik ampirik kanıtlar sınırlı kalmaktadır.

Bütçe özerkliği ile maliyet bilinci arasındaki ilişki, çeşitli çalışmalarda ele alınmış olmakla birlikte (Sohrabi vd., 2021; Sepehri, 2014), bu ilişkinin farklı gelir gruplarındaki ülkeler bağlamında nasıl farklılaştığına dair bulgular oldukça kısıtlıdır. Ayrıca, politika düzeyinde gerçekleştirilen reformların uzun dönemli etkilerini ölçen öncesi-sonrası veya doğal deney tasarımlarına dayalı çalışmaların yetersizliği, mevcut bulguların genellenebilirliğini sınırlamaktadır.

Kurumsal kültürün bütçe bilinci üzerindeki etkisi ise özellikle şeffaf yönetim anlayışı ve çok paydaşlı karar alma süreçleri bağlamında vurgulanmaktadır (Brydges vd., 2019). Ancak bu alandaki çalışmaların önemli bir kısmı nitel verilerle sınırlı olup, kültürel faktörlerin mali farkındalık üzerindeki ölçülebilir etkilerini ortaya koyan nicel bulguların eksikliği dikkat çekmektedir.

Politika yapıcılar açısından literatürde öne çıkan bir diğer bulgu, mali teşviklerin bütçe bilincini artırma potansiyelidir. Bununla birlikte, teşvik mekanizmalarının yanlış tasarlanması hâlinde, kısa vadeli mali hedeflerin uzun vadeli sağlık hizmeti kalitesi ve sürdürülebilirlik üzerinde olumsuz sonuçlar doğurabileceği rapor edilmiştir (Safarani vd., 2018). Bu durum, teşvik politikalarının yalnızca mali disiplin hedefleriyle sınırlı kalmayıp, kalite göstergeleriyle de bütünleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Veri yönetimi altyapısının bütçe bilinci üzerindeki etkisi literatürde sıklıkla vurgulanmakla birlikte (Mtula, Son & Wambalaba, 2024), özellikle düşük ve orta gelirli ülkelerde görülen veri eksiklikleri ve teknik personel yetersizliği, mali farkındalığı artırmaya yönelik dijital çözümlerin etkinliğini önemli ölçüde sınırlandırmaktadır.

Eleştirel bir perspektiften bakıldığında, mevcut çalışmaların büyük ölçüde tek ülke veya tek kurum bağlamında yürütüldüğü, dolayısıyla uluslararası karşılaştırmalar ve kültürlerarası analizlerin sınırlı kaldığı görülmektedir. Ayrıca, sağlık sektöründe bütçe bilincini şekillendiren politik ve kurumsal faktörlerin karşılıklı etkileşimlerini inceleyen bütüncül modellere ilişkin belirgin bir boşluk bulunmaktadır. Bu doğrultuda, literatürdeki başlıca eksiklikler şu şekilde özetlenebilir:

- *Nedensellik analizlerinin yetersizliği:* Tanımlayıcı çalışmaların ötesine geçerek kurumsal ve politik faktörlerin bütçe bilincine etkisini test eden ekonometrik ve deneysel araştırmaların azlığı,
- *Uzun vadeli etki analizlerinin eksikliği:* Politika reformlarının ve yönetim modeli değişikliklerinin uzun dönemli sonuçlarının yeterince araştırılmamış olması,
- *Çok düzeyli ve karşılaştırmalı çalışmaların sınırlılığı:* Farklı gelir gruplarındaki ülkeler, sağlık sistemi modelleri ve kültürel bağlamlar arasındaki kıyaslamaların yetersizliği,
- *Bütüncül teorik çerçeve eksikliği:* Kurumsal, politik, kültürel ve teknolojik faktörleri eş zamanlı olarak ele alan kapsamlı model geliştirme çalışmalarının sınırlı olması.

Sonuç olarak, mevcut literatür, sağlık alanında bütçe bilincinin gelişiminde kurumsal ve politik faktörlerin önemini güçlü biçimde ortaya koymakla birlikte, metodolojik çeşitlilikten yoksunluk ve kapsamlı analiz eksiklikleri, politika yapıcılarının karar alma süreçlerinde kullanabilecekleri kanıt tabanını zayıflatmaktadır. Gelecek araştırmaların, bu boşlukları gidererek çok düzeyli, karşılaştırmalı ve nedensel kanıtlar üretmesi kritik önem arz etmektedir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, sağlık sektöründe bütçe bilinci ve finansal okuryazarlık konusundaki literatürü sistematik biçimde inceleyerek farklı ülkeler, meslek grupları ve yönetim kademeleri arasındaki farklılıkları çok boyutlu bir perspektifle ortaya koymaktadır. Bulgular, özellikle doğrudan hasta bakım süreçlerinde aktif rol üstlenen hemşireler, tıp fakültesi öğrencileri, asistan hekimler ve orta düzey yöneticilerde maliyet farkındalığı, bütçe yönetimi becerileri ve finansal karar alma yeterliliklerinin belirgin düzeyde yetersiz olduğunu göstermektedir. Bu yetersizlikler, sağlık hizmetlerinin verimliliğini, mali sürdürülebilirliğini ve klinik sonuçların kalitesini olumsuz yönde etkileyebilecek kritik bir risk unsuru olarak öne çıkmaktadır.

Araştırma bulguları, bütçe bilincini etkileyen unsurların yalnızca bireysel yetkinliklerle sınırlı olmadığını; kurumsal yapı, liderlik desteği, yönetsel sorumluluk düzeyi ve bütçe yönetim süreçlerindeki şeffaflık gibi organizasyonel faktörlerin de belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır. Özellikle şeffaf ve katılımcı bütçe yönetim mekanizmaları, sağlık çalışanlarının mali kaynakların etkin kullanımına ilişkin farkındalıklarını artırmakta ve maliyet-etkin karar alma kültürünün kurumsallaşmasına katkı sağlamaktadır. Literatürdeki bulgular, finansal okuryazarlığın yalnızca bireysel maliyet farkındalığını güçlendirmekle kalmayıp, aynı zamanda liderlik ve yönetsel kapasitenin geliştirilmesine de hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, sağlık sektöründe bütçe bilincinin geliştirilmesi amacıyla, sağlık profesyonellerinin eğitim sürecine finansal yönetim, sağlık ekonomisi, maliyet-etkinlik analizi ve bütçe süreçleri gibi konuların sistematik biçimde entegre edilmesi gerekmektedir. Tıp, hemşirelik ve sağlık yönetimi programlarının müfredatlarında yalnızca teorik bilgi aktarımına değil, aynı zamanda vaka analizleri, simülasyon tabanlı bütçe yönetimi, rol oynama teknikleri ve proje temelli öğrenme yaklaşımlarına da yer verilmesi, mesleğe başlayan sağlık profesyonellerinin mali kaynak yönetimine ilişkin uygulamalı yetkinlikler kazanmalarını sağlayacaktır.

Hizmet içi eğitimlerin sürekliliğinin sağlanması ve bu eğitimlerin pratik uygulamalarla desteklenmesi, meslek hayatı boyunca mali yönetim becerilerinin güncel tutulması açısından kritik önem taşımaktadır. Klinik personelin, finans departmanlarında gerçekleştirilecek kısa süreli rotasyon programlarına dahil edilmesi; maliyet verilerinin üretim süreçlerini, bütçe kısıtlarının ortaya çıkış nedenlerini ve klinik kararların mali yansımalarını doğrudan gözlemleme olanağı sunarak, disiplinler arası anlayışın güçlenmesine ve maliyet bilincinin kurumsal kültüre yerleşmesine katkı sağlayacaktır.

Dijitalleşme, sağlık sektöründe bütçe bilincinin güçlendirilmesinde stratejik bir araç olarak öne çıkmaktadır. Gerçek zamanlı maliyet izleme panelleri, klinik karar destek sistemlerine entegre edilmiş maliyet uyarıları ve gelişmiş veri görselleştirme araçları, sağlık profesyonellerinin günlük karar süreçlerinde finansal etkileri anlık olarak değerlendirmelerine olanak tanımaktadır. Bu tür teknolojik çözümler, veri temelli karar alma kültürünün kurumsal düzeyde yerleşmesini teşvik ederek bütçe yönetiminde şeffaflık ve hesap verebilirliğin güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır.

Politika düzeyinde ise sağlık otoriteleri ve düzenleyici kurumların, bütçe bilinci göstergelerini akreditasyon standartları, performans değerlendirme kriterleri ve teşvik mekanizmalarına entegre etmeleri gerekmektedir. Bu bağlamda, performans dayalı bütçeleme modellerinin maliyet-etkin uygulamaları ödüllendirecek biçimde tasarlanması; şeffaf bütçe uygulamalarının yaygınlaştırılması ve çalışan katılımının artırılması, bütçe bilincinin yalnızca bireysel düzeyde değil, kurumsal ve ulusal ölçekte de kurumsallaşmasına hizmet edecektir.

Sonuç olarak, sağlık sektöründe bütçe bilincinin güçlendirilmesi, yalnızca mali kaynakların etkin ve verimli kullanımını sağlamanın ötesinde, sağlık hizmetlerinin kalite düzeyini ve sürdürülebilirliğini destekleyen stratejik bir zorunluluk olarak değerlendirilmektedir. Bu amacın hayata geçirilebilmesi; eğitim reformlarının uygulanması, kurumsal yönetim mekanizmalarının iyileştirilmesi, dijital destek altyapılarının geliştirilmesi ve çok paydaşlı iş birliklerinin tesis edilmesi ile mümkün görünmektedir.

Uzun vadede bütçe bilincinin kurumsal kültürün ayrılmaz bir parçası haline getirilmesi, hem mali sürdürülebilirliğin sağlanması hem de yüksek nitelikli sağlık hizmeti sunumunun güvence altına alınması açısından kritik önem taşımaktadır.

Gelecek araştırmalar bağlamında, sağlık sektöründe bütçe bilinci olgusunun geniş ölçekli ve kültürler arası karşılaştırmalı çalışmalarla incelenmesi gerekmektedir. Özellikle, farklı sağlık sistemi modellerine sahip ülkelerde bütçe bilinci düzeylerinin, eğitim programlarının etkinliğinin ve mali yönetim uygulamalarının karşılaştırmalı analizinin gerçekleştirilmesi, politika önerilerinin hem evrensel geçerliliğe sahip hem de bağlamsal farklılıklara duyarlı biçimde geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca, bütçe bilincini artırmaya yönelik girişimlerin hasta memnuniyeti, hizmet kalitesi ve sağlık harcamaları üzerindeki uzun dönemli etkilerini ölçen boylamsal araştırmaların yürütülmesi de literatüre ve politika yapım süreçlerine önemli katkılar sunacaktır.

KAYNAKLAR

- Agarwal, N., & Biswas, B. (2022). Financial literacy and its correlates among healthcare professionals of India: An ignored educational need. *Journal of Education and Health Promotion*, 11(1), 246.
- Bhattacharya, S., Kumar, S., Panigrahi, S., Ayub, A., Boratne, A., Jahnavi, G., ... & Gautam, A. (2023). Financial literacy among health-care professionals in India: Challenges and way forward. *Journal of Public Health and Primary Care*, 4(2), 59–62.
- Brydges, G., Krepper, R., Nibert, A., Young, A., & Luquire, R. (2019). Assessing executive nurse leaders' financial literacy level: A mixed-methods study. *JONA: The Journal of Nursing Administration*, 49(12), 596–603.
- Ceylan, M. A. (2020). Finansal okuryazarlığa etki eden faktörler: Türkiye’de sağlık sektöründe ampirik bir çalışma (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ekeh, O., Simmons, A., Farmer, A., Hunter, K., & Zheng, L. (2025). Current status of healthcare financial literacy among medical trainees and junior hospitalists: An observational survey study. *Medicine*, 104(7), e41581.
- Fischer, K. A., Anand, S., Walling, A., Larson, S. M., & Glaspy, J. (2022). Cost-health literacy as an educational objective in fellowship training. *Journal of Cancer Education*, 37(5), 1479–1485.
- Gačić, J., Milojević, S., Knežević, S., & Adamović, M. (2023). Financial literacy of managers in Serbian health care organizations as a path to sustainability. *Sustainability*, 15(7), 6113.
- Homauni, A., Markazi-Moghaddam, N., Mosadeghkhah, A., Noori, M., Abbasiyan, K., & Jame, S. Z. B. (2023). Budgeting in healthcare systems and organizations: A systematic review. *Iranian Journal of Public Health*, 52(9), 1889.
- Huang, W. H., & Lu, C. T. (2025). The effect of hospital budgeting system on physician-executives' budget cognitive consciousness and medical decision making. *Cost Effectiveness and Resource Allocation*, 23(1), 22.
- Ismail, H. A., Kotp, M. H., Basyouny, H. A. A., Abd Elmoaty, A. E. E., Hendy, A., Ibrahim, R. K., ... & Aly, M. A. (2025). Empowering nurse leaders: Leveraging financial management practices to foster sustainable healthcare – A mixed-methods study. *BMC Nursing*, 24(1), 335.
- Jardaly, M., Antoun, J., Sakr, R., Doumiati, H., & Shaarani, I. (2024). Financial literacy and wellbeing among medical students, residents, and attending physicians in Lebanon: Results from a nationwide multi-centered survey. *INQUIRY: The Journal of Health Care Organization, Provision, and Financing*, 61, 00469580241294135.
- Lee, A., IV, Tarpeh, J. K., Manuel, E. C., Black, K. M., McMichael, B., Wilson, J., Matsuko, N.,

- Englesbe, M. J., Fallon, B., Sandhu, G., & Tarpeh, J. K. (2024). Survey of medical student debt status, financial literacy, and desires for financial education. *Michigan Journal of Medicine*, 7, 7.
- Millen, A., & Stacey, A. (2022). Financial literacy in South African healthcare professionals: An unmet need in health professions education. *South African Journal of Higher Education*, 36(3), 123–142.
- Mtula, A. F., Son, B. W., & Wambalaba, F. W. (2024). What multi-level solutions can enhance the financial literacy of healthcare professionals in Kenya. *Athens Journal of Health and Medical Sciences*, 11, 1–19.
- Mulligan, E. P., Dickson, T., & DeVahl, J. (2020). Financial literacy among health professions graduate students. *Journal of Allied Health*, 49(3), 181–189.
- Naranjee, N., Ngxongo, T. S., & Sibiya, M. N. (2019). Financial management roles of nurse managers in selected public hospitals in KwaZulu-Natal province, South Africa. *African Journal of Primary Health Care & Family Medicine*, 11(1), 1–8.
- Özyeşil, M., Tembelo, H., & Sur, H. (2024). Examining the financial literacy of healthcare professionals: A research on a provincial health directorate. *Florence Nightingale Journal of Nursing*, 32(3), 244.
- Pakos, G., & Mpogiatzidis, P. (2025a). Financial literacy among healthcare providers: A systematic review. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(1), 29.
- Pakos, G., & Mpogiatzidis, P. (2025b). Financial literacy and leadership skills among healthcare professionals in Greece. *Journal of Risk and Financial Management*, 18(4), 219.
- Payne, J., Haller, S., Flores, L. E., Baxter, J., Payton, W., & Nelson, K. (2020). Personal finance skills among health professionals: Piloting a student-led finance curriculum and a review of the current landscape. *Graduate Medical Education Research Journal*, 2(2), 3.
- Pisaniello, M. S., Asahina, A. T., Bacchi, S., Wagner, M., Perry, S. W., Wong, M. L., & Licinio, J. (2019). Effect of medical student debt on mental health, academic performance and specialty choice: A systematic review. *BMJ Open*, 9(7), e029980.
- Safarani, S., Ravaghi, H., Raeissi, P., & Maleki, M. (2018). Financial challenges of teaching hospitals and providing solutions. *Journal of Education and Health Promotion*, 7(1), 155.
- Sepehri, A. (2014). Does autonomization of public hospitals and exposure to market pressure complement or debilitate social health insurance systems? Evidence from a low-income country. *International Journal of Health Services*, 44(1), 73–92.
- Shappell, E., Ahn, J., Ahmed, N., Harris, I., Park, Y. S., Tekian, A., & Jordan, J. (2018). Personal finance education for residents: A qualitative study of resident perspectives. *AEM Education and Training*, 2(3), 195–203.
- Sharma, A. N., & Rojek, N. W. (2019). Assessing the financial literacy of dermatology residents: A nationwide survey. *Journal of the American Academy of Dermatology*, 83(2), 638–640.
- Sharma, S., Arora, K., Chandrashekhar, Sinha, R. K., Akhtar, F., & Mehra, S. (2021). Evaluation of a training program for life skills education and financial literacy to community health workers in India: A quasi-experimental study. *BMC Health Services Research*, 21(1), 46.
- Singh, K., Rani, P., & Kiran, C. (2020). Relationship between various determinants and dimensions of financial literacy among working class. *International Journal of Financial Research*, 11(5), 319–333.
- Sohrabi, R., Tourani, S., Jafari, M., Joudaki, H., Doshmangir, L., Moghri, J., & Bragazzi, N. L. (2021).

- A scoping review of public hospitals autonomy in Iran: From budgetary hospitals to corporate hospitals. *BMC Health Services Research*, 21(1), 662.
- St. Clair, B. (2019). Nursing staff knowledge of cost and perceptions of cost-conscious practices: A replication study (Senior Honors Thesis). University of North Carolina at Chapel Hill, School of Nursing.
- Vengaloor Thomas, T., Christian, R., Palokas, M., Hinton, E., & Pruett, C. (2021). Strategies to improve financial literacy and related outcomes among medical students, residents, and fellows in the United States: A scoping review protocol. *JBIEvidence Synthesis*, 19(1), 257–262.
- Wagner, J., & Walstad, W. B. (2018). The effects of financial education on short-term and long-term financial behaviors. *Journal of Consumer Affairs*, 53(1), 234–259.
- Wang, A., Bera, K., Sharma, A. N., Nguyen, B.-N., Rojek, N. W., & Bera, R. (2021). Nationwide needs assessment survey of financial literacy among psychiatry residents. *Academic Psychiatry*, 46(3), 401–402.
- Wong, R., Ng, P., Bonino, J., Gonzaga, A. M., & Mieczkowski, A. E. (2018). Financial attitudes and behaviors of internal medicine and internal medicine-pediatrics residents. *Journal of Graduate Medical Education*, 10(6), 639–645.
- Woolley, P., Kendall, M., Tacvorian, S., & Asher, S. (2024). Integrating a personal finance workshop to enhance financial literacy among senior medical students: A single institution's experience. *Advances in Medical Education and Practice*, 15, 885–891.
- Young, T. P., Brown, M. M., Reibling, E. T., Ghassemzadeh, S., Gordon, D. M., Phan, T. H., Thomas, T. L., & Brown, L. (2016). Effect of educational debt on emergency medicine residents: A qualitative study using individual interviews. *Annals of Emergency Medicine*, 68(4), 409–418.
- Zubair, A. S., Sivakolundu, D. K., DeVito, M., & Dewey, J. J. (2023). Financial literacy among medical trainees and faculty: A pilot study. *Cureus*, 15(9).
- Zuma, K., & Mahomed, O. (2025). Financial management literacy among nurse managers in two districts of KwaZulu-Natal, South Africa: A cross-sectional study. *International Journal of Africa Nursing Sciences*, 100862.